

**ECOLOGISCHE QUICKSCAN
DRIEHOEK-PASGELD
TE RIJSWIJK**

ECOLOGISCHE QUICKSCAN
DRIEHOEK-PASGELD
TE RIJSWIJK

Colofon

Opdrachtgever: Programmabureau Rijswijk Buiten
Van Rijnweg 1d
2280 HH Rijswijk

Adviesbureau: VanderHelm Milieubeheer B.V.
Nobelsingel 2
2652 XA Berkel en Rodenrijs
010 -249 24 60
info@vdhelm.nl www.vdhelm.nl

Projectfoto's: Dhr. N.N.P. Korevaar BSc.

Wijze van citeren: VanderHelm Milieubeheer B.V. (2022). *Projectcode: RYRY20220293. Ecologische quickscan Driehoek-Pasgeld te Rijswijk, d.d. 14-06-2022*

© VanderHelm Milieubeheer B.V.

Projectcode: RYRY20220293

Verantwoording	Status / versie	Definitief, versie 1
	Datum	14 juni 2022
Auteur	Dhr. N.N.P. Korevaar BSc.	
Kwaliteitscontrole	Mevr. ing. K.E. Orie-Vreugdenhil	
Vrijgave	Dhr. ing. A.A. Heijboer	

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING.....	4
1.1 AANLEIDING	4
1.2 DOELSTELLING	4
2 PROJECTGEBIED EN OMGEVING	5
2.1 HUIDIGE SITUATIE.....	5
2.2 UITGEVOERD ECOLOGISCH ONDERZOEK BINNEN PROJECTGEBIED	8
2.3 TOEKOMSTIGE SITUATIE EN WERKZAAMHEDEN	10
3 TOETSING WERKZAAMHEDEN AAN WET NATUURBESCHERMING	13
3.1 BESCHERMDE SOORTEN	13
3.2 BESCHERMDE GEBIEDEN	33
3.3 BESCHERMDE HOUTOPSTANDEN	34
4 CONCLUSIES EN VERVOLGSTAPPEN	36
4.1 VERVOLGSTAP 1 : UITVOEREN VAN VERVOLGONDERZOEK	36
4.2 VERVOLGSTAP 2: AANVRAGEN ONTHEFFING WET NATUURBESCHERMING EN MITIGERENDE MAATREGELEN.....	38
4.3 VERVOLGSTAP 3: VOORKOMEN OVERTREDING OP DE WET NATUURBESCHERMING TIJDENS DE WERKZAAMHEDEN	38
4.4 BIODIVERSITEIT	39
REFERENTIELIJST	41

BIJLAGEN

1. KWALITEITSBORGING EN VERANTWOORDING
2. REGIONALE SITUATIEKAART

1 INLEIDING

VanderHelm Milieubeheer B.V. te Berkel en Rodenrijs heeft van Programmabureau Rijswijk Buiten (gemeente Rijswijk) opdracht gekregen om een gebiedsbrede ecologische quickscan uit te voeren ter plaatse van de Driehoek Pasgeld te Rijswijk.

1.1 AANLEIDING

De voorgenomen werkzaamheden in het projectgebied vormen de aanleiding tot het uitvoeren van deze gebiedsbrede ecologische quickscan. De werkzaamheden bestaan uit: de ontwikkeling van de Driehoek Pasgeld. Binnen een deel van het projectgebied is reeds (uitgebreid) ecologisch onderzoek uitgevoerd. Ter plaatse van andere locaties heeft nog geen ecologisch onderzoek plaatsgevonden (of zijn reeds uitgevoerde onderzoeken verlopen). Tijdens de planvorming dient inzichtelijk te worden gemaakt of door de werkzaamheden een negatief effect kan ontstaan op beschermde flora en fauna, beschermde natuurgebieden en houtopstanden. Indien hier sprake van is dient te worden bepaald of deze negatieve effecten kunnen worden voorkomen en of er sprake is van een ontheffings- of meldingsplicht in het kader van de Wet natuurbescherming.

1.2 DOELSTELLING

Het doel van de gebiedsbrede ecologische quickscan is het vroegtijdig in kaart brengen van knelpunten met betrekking tot ecologie en de Wet natuurbescherming binnen de hele Driehoek-Pasgeld. Indien helder is welke (beschermde) natuurwaarde in geheel Pasgeld aanwezig (kunnen) zijn, kan men in grote lijnen uitzetten, welke gebieden minimaal behouden moeten blijven om de (beschermde) natuur te behouden en wordt inzichtelijk waar mogelijkheden zijn voor woningbouw.

Dit doel wordt opgesplitst in de volgende subdoelen.

- Het verkrijgen van inzicht in de reeds uitgevoerde ecologische onderzoeken binnen projectgebied en het in kaart brengen van locaties waar nog aanvullend onderzoek benodigd is.
- Het verkrijgen van inzicht in de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde flora- en fauna in of nabij het projectgebied en het verkrijgen van inzicht in de (mogelijke) effecten van de werkzaamheden op de eventueel aanwezige beschermde soorten.
- Het verkrijgen van inzicht in de aanwezigheid van beschermde natuurgebieden in of nabij het projectgebied en het al dan niet uitsluiten van effecten van de werkzaamheden op eventueel aanwezige beschermde natuurgebieden.
- Het verkrijgen van inzicht in de aanwezigheid van beschermde houtopstanden.

2 PROJECTGEBIED EN OMGEVING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

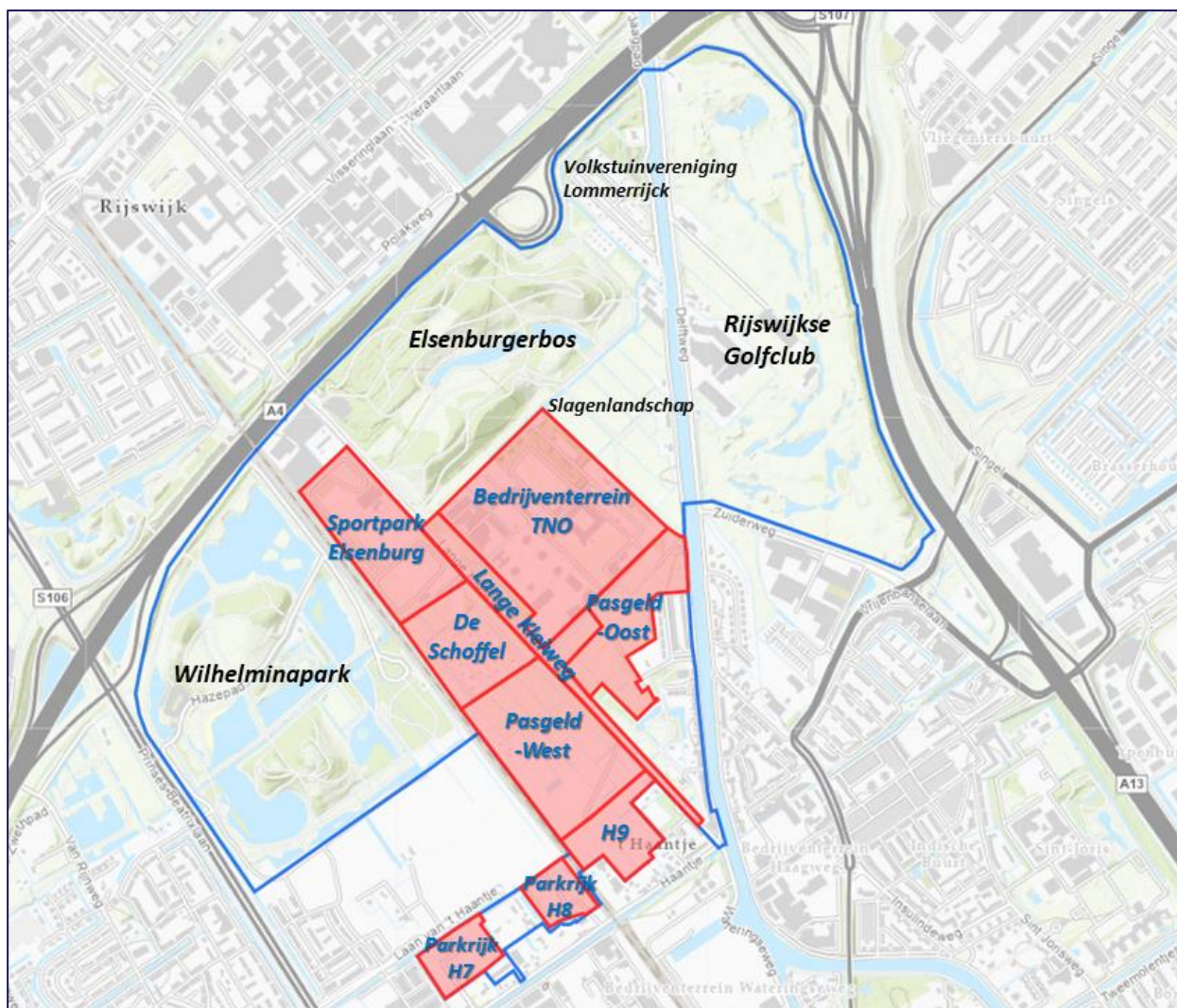
Het projectgebied (gegevens projectgebied staan weergegeven in Tabel 1) bestaat globaal uit de gehele Driehoek-Pasgeld zoals weergegeven in afbeelding 1. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Deellocaties waar naar verwachting grootschalige ontwikkeling (bijvoorbeeld bedrijven- of woningbouw of herinrichting) plaats gaat vinden. Dit betreft de rode deelgebieden in afbeelding 1. Deze deelgebieden worden separaat behandeld in onderhavige quickscan.
- Alle overige locaties die deel uitmaken van de Driehoek-Pasgeld maar niet onderdeel zijn van gebieden waar grootschalige ontwikkeling plaats gaat vinden. Deze gebieden zijn globaal meegenomen als één deellocatie in onderhavige quickscan.

De omgeving van het projectgebied bestaat uit de bebouwde kom van Rijswijk, Delft en Nootdorp. Het projectgebied wordt omgeven door de A4 ten noordwesten, de A13 en De Vliet ten oosten en de Kastanjewetering ten zuiden. De regionale ligging van het projectgebied is opgenomen in bijlage 2.

Tabel 1: Gegevens projectgebied

Projectgebied:	Driehoek-Pasgeld
Straat (van West naar Oost)	Prinses Beatrixlaan, Laan van het Haantje, Lange Kleiweg, Jaagpad
Plaats & Gemeente:	Rijswijk
Provincie:	Zuid-Holland

Afbeelding 1: Begrenzing projectgebied gebiedsbrede quickscan met een blauwe lijn en contouren deelgebieden waar naar verwachting grootschalige ontwikkeling (bedrijven- of woningbouw of herinrichting sportpark) plaats gaat vinden met een rode lijn.

De Schoffel

Dit deelgebied van circa 6 hectare omvat volkstuincomplex "De Schoffel" en de direct aangrenzende weilanden, parkeerplaats en bomenrij langs de oostelijke zijde van het complex. Een deel van de aanwezige perceeltjes in het complex zijn reeds verlaten, de tuinhuisjes die hier aanwezig waren zijn verwijderd begin 2022. In een ander deel van het volkstuinencomplex zijn nog wel tuinhuisjes aanwezig. Langs de parkeerplaats staat een kantinegebouw. Verspreid over het complex zijn veel struiken, hagen en lage bomen aanwezig en lopen verschillende (donkere) watergangen. De bomenrij langs de oostelijke zijde bestaat uit o.a. populieren van groot formaat en verschillende groepen (dichte) coniferen. Ten noorden van de Schoffel loopt een donkere watergang die in directe verbinding staat met de waterpartijen ten oosten van de Lange Kleiweg (Bedrijventerrein TNO & Pasgeld-Oost) en aan de andere zijde het spoor onderdoor gaat en uitkomt in het Wilhelminapark.

Afbeelding 2: impressie (voorjaar 2022) deel van de Schoffel waar tuinhuisjes reeds verwijderd zijn en watergang ten noorden van de Schoffel (bomenrij oostelijke zijde ook zichtbaar).

Pasgeld-West

Binnen dit deelgebied (circa 11 hectare) is gestart met het bouwrijp maken voor woningbouw. Dit was een voormalig grasland- en glastuinbouwgebied, de kassen zijn gedurende de laatste jaren gesloopt, er is geen voormalige bebouwing meer aanwezig. Het grootste deel van het deelgebied is momenteel voorbelast, tussen de voorbelasting is wat ruigte vegetatie aanwezig. Het noordelijke deel, wat grenst aan deelgebied De Schoffel, is het enige deel wat momenteel nog niet voorbelast is. Hier is nog weiland met enkele smalle watergangen aanwezig.

Afbeelding 3: impressie (mei 2022) weilanden noordelijk deel (rechts) en zuidelijk - reeds voorbelast deel (links).

Pasgeld-Oost

Pasgeld-Oost is circa 7 hectare groot en betreft ook een voormalig glastuinbouwgebied. In de afgelopen jaren heeft het gebied zich ontwikkeld tot een open gebied met een afwisseling van ondiepe watergangen, vochtige rietzones, ruigtevegetatie (ook groeiplaatsen van reuzenberenklauw) en verspreid wat wilgenopshot. Bebouwing of bomen van groot formaat ontbreken binnen de kavels die voorbestemd zijn voor ontwikkeling van woningbouw. Tussen Pasgeld-Oost en het TNO terrein loopt een watergang die een scheiding vormt tussen beide deelgebieden.

Afbeelding 4: impressie (mei 2022) van de kavels van Pasgeld-Oost die ontwikkeld worden.

Lange Kleiweg

Dit deelgebied omvat de bomenrijen en bosplantsoenen aan beide zijde van de Lange Kleiweg en het wilgenbosje op een eiland tussen het TNO gebied en Pasgeld-Oost. De Lange Kleiweg heeft twee rijstroken met aan weerszijden een fietspad. De bomen bestaan voornamelijk uit gewone essen, populieren en schietwilgen en vormen een lijnvormige en groene verbinding die het projectgebied in twee delen splitst. In de bosplantsoenen is ook een struiklaag aanwezig met o.a. bramenstruweel en gewone vlier. (Staan) dood hout, oude bomen met diepe holten en/of scheuren ontbreken vrijwel volledig, de bomen zijn over het algemeen goed onderhouden. In de bosplantsoenen zijn de bomen met een hoge dichtheid aangeplant waardoor de meeste bomen hoog en dun zijn, met smalle kronen.

Afbeelding 5: impressie bomenrijen en bosplantsoenen langs de Lange Kleiweg (mei 2022).

Bedrijventerrein TNO

Dit deelgebied van circa 18 hectare omvat bedrijventerreinen (meest noordwestelijke hoek) en onderzoeksinstituten (overig deel). Het grootste deel van de aanwezige gebouwen zijn in beheer bij TNO. Het zuidwestelijke deel is in gebruik door het Biomedical Primate Research Center. Op het terrein zijn kantoorgebouwen met platte daken, opslagloodsen, onderzoekslaboratoria, verblijven voor dieren, parkeervoorzieningen, grasvelden, perkjes en losse bomen aanwezig. De noordoostelijke hoek (in beheer bij TNO) is al jaren niet meer in gebruik (bron: TNO beheerder), waardoor veel van de opslagloodsen in vervallen staat verkeren. Dit is ook de meest groene hoek, met langs de randen van het TNO perceel verschillende houtopstanden met veel oudere en hogere bomen, donkere watergangen, bomenrijen en deels braakliggend terrein met struweel en ruigte.

Sportpark Elsenburg

Ten noorden van de Schoffel ligt Sportpark Elsenburg. Dit park wordt momenteel [geherstructureerd](#). Het park wordt omgeven door watergangen. Binnen het park zijn slechts beperkt bomen en groen aanwezig

Parkrijk H7, H8 & H9

Binnen deze drie deelgebieden (circa 8 hectare totaal) is gestart met het bouwrijp maken voor het realiseren van [bedrijventerreinen](#). Deze locaties zijn deels voorbelast. Daar waar nog niet gestart is met de realisatie is ruigtevegetatie aanwezig. Rondom en tussen de locaties zijn verschillende watergangen aanwezig. Voormalige bebouwing of bomen van groot formaat ontbreken binnen deze deellocaties.

Afbeelding 6: impressie (mei 2022) van deelgebied H7 (links) en H9 (rechts).

Overige delen van het projectgebied

Het Elsenburgerbos (circa 40 hectare) en het Wilhelminapark (circa 55 hectare) zijn binnen gemeente Rijswijk zeer belangrijke groene- en bosrijke gebieden in een verder grotendeels bebouwde omgeving. Het Elsenburgerbos is een bosrijk park met een glooiend karakter (heuvels). Tussen de houtopstanden zijn ook verschillende meertjes, watergangen, graslanden en wandelpaden aanwezig. Het Wilhelminapark is vergelijkbaar, echter is het karakter wel iets minder glooiend en zijn hier ook verschillende waterpartijen van groot formaat aanwezig. Het meest oostelijke deel van het projectgebied bestaat uit volkstuincomplex Lommerijck, het slagenlandschap en de Rijswijkse Golfbaan. Het slagenlandschap is een cultuurhistorisch gebied van circa 9 ha bestaande uit langwerpige kavels met graslanden die worden omsloten door lijnvormige watergangen. Deze kavels worden intensief beheerd als weiland voor o.a. schapen en paarden waardoor natuurlijke oevers en/of kruidenrijke graslanden ontbreken. Wel is het gebied potentieel geschikt voor weidevogels, wat binnen Rijswijk een zeer zeldzaam landschapstype is geworden. Aan de oostelijke zijde van het kanaal de Vliet ligt langs de Delftweg de Rijswijkse Golfbaan. De golfbaan omvat naast de verschillende *greens* ook waterpartijen, bomenrijen en bosjes. De scheiding tussen de A13 en de golfbaan wordt gevormd door een circa 50 meter brede houtopstand/bomenrij van circa 1,5 km lengte, deels gelegen op het talud van de A13. Tot slot zijn in het zuidelijke deel van het projectgebied nog woonwijken (langs het Jaagpad), een park (bekend als de "Drassige Driehoek") en enkele bedrijventerreinen (ter hoogte van Parkrijk) aanwezig.

2.2 UITGEVOERD ECOLOGISCH ONDERZOEK BINNEN PROJECTGEBIED

Ter plaatste van het projectgebied is op verschillende locaties ecologisch onderzoek uitgevoerd in het verleden. Ter plaatste van andere locaties heeft nog geen ecologisch onderzoek plaats gevonden. In tabel 2 wordt voor de verschillende deelgebieden binnen projectgebied overzichtelijk weergegeven welke onderzoeken reeds uitgevoerd zijn, en wat de huidige conclusies zijn met betrekking tot zwaarder beschermde soorten. Conclusies met betrekking tot algemene soorten en zorgplicht zijn niet meegenomen in deze tabel. Advies hierover kan geraadpleegd worden in de betreffende rapporten. Conclusies van onderzoeken uit het verleden die niet meer actueel/verlopen zijn ook niet meegenomen.

Tabel 2: overzicht reeds uitgevoerd ecologisch onderzoek binnen projectgebied

Deelgebied	Uitgevoerd ecologisch onderzoek	Conclusies (zwaarder beschermde soorten)
De Schoffel	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>ecologische quickscan Pasgeld te Rijswijk</i> , kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017)	Eén nestlocatie van ransuil.
	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>soortgericht onderzoek naar vleermuizen, eikelmuis en vogels met een jaarrond beschermd nest Pasgeld te Rijswijk</i> , kenmerk: 20170361,	Eén roestplaats van 1 ransuil, niet uit te sluiten dat het om 2 individuen gaat.

	d.d. 07-12-2017 VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>actualisatie ecologische quickscan Pasgeld en de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 11-12-2020 VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>soortgericht onderzoek naar vleermuizen, vogels en eikelmuis volkstuintencomplex de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 09-11-2021 VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>memo & onderzoek roestplaatsen van de ransuil ter plaatse van de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk RYRY20211141, d.d. 14-12-2021	Ter plaatse van de Schoffel zijn eenmalig drie overvliegende watervleermuizen in september 2021 waargenomen. Gedurende 2022 vindt n.a.v. deze waarneming verdiepend vliegrouete onderzoek plaats om te bepalen hoe belangrijk de Schoffel en directe omgeving (o.a. Lange Kleiweg, sportpark Elsenburg) is voor de watervleermuis. In de toekomst kunnen sperwer en boomvalk zich (alsnog) vestigen in het projectgebied. Geadviseerd wordt om jaarlijks, gedurende de werkzaamheden in het broedseizoen, te monitoren of de aanwezige en nieuwe nesten in gebruik zijn door sperwer of boomvalk.
Pasgeld-West	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>ecologische quickscan Pasgeld te Rijswijk</i>, kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017) VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>soortgericht onderzoek naar vleermuizen, eikelmuis en vogels met een jaarrond beschermd nest Pasgeld te Rijswijk</i>, kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017 VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>actualisatie ecologische quickscan Pasgeld en de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 11-12-2020 VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>ecologische quickscan Pasgeld-West te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20211036, d.d. 21-09-2021	Geen elementen van zwaarder beschermde soorten aanwezig.
Pasgeld-Oost	Natuur-Wetenschappelijk Centrum, <i>quickscan flora en fauna Pasgeld te Rijswijk</i>. Rapportnummer: W1502/P18-115; d.d. november 2018. Natuur-Wetenschappelijk Centrum, <i>aanvullend onderzoek rugstreeppad Pasgeld te Rijswijk</i>. Rapportnummer: P18-118/W1527, d.d. oktober 2018	Nader te bepalen, uitgevoerde onderzoeken zijn verlopen. In 2018 zijn geen rugstreeppadden aangetroffen tijdens het aanvullende onderzoek
Lange Kleiweg	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>soortgericht onderzoek naar vleermuizen, vogels en eikelmuis volkstuintencomplex de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 09-11-2021 (in overleg met opdrachtgever is voor het vleermuizen onderzoek ook een deel van de omgeving van de Schoffel globaal meegenomen: Lange Kleiweg, Wilhelminapark en Elsenburgerbos). VanderHelm Milieubeheer B.V. <i>Memo & onderzoek roestplaatsen van de ransuil ter plaatse van de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk RYRY20211141, d.d. 14-12-2021 – (Lange Kleiweg en een deel van het Elsenburgerbos meegenomen)	Ter plaatse van de Schoffel zijn eenmalig drie overvliegende watervleermuizen in september 2021 waargenomen. Gedurende 2022 vindt n.a.v. deze waarneming verdiepend vliegrouete onderzoek plaats om te bepalen hoe belangrijk de Schoffel en directe omgeving (o.a. Lange Kleiweg, sportpark Elsenburg) is voor de watervleermuis. Aan de oostzijde van de Lange Kleiweg (bosplantsoen tegenover BPRC) is zeer veel activiteit van langdurig foeragerende gewone dwergvleermuizen geconstateerd
Parkrijk: H7, H8	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>ecologische quickscan 'T Haantje & Slon</i>, kenmerk: 20170370, d.d. 23-06-2017)	Geen elementen van zwaarder beschermde soorten aanwezig.
Parkrijk: H9	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>ecologische quickscan Pasgeld te Rijswijk</i>, kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017) VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>soortgericht onderzoek naar vleermuizen, eikelmuis en vogels met een jaarrond beschermd nest Pasgeld te Rijswijk</i>, kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017 VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>actualisatie ecologische quickscan Pasgeld en de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 11-12-2020	Geen elementen van zwaarder beschermde soorten aanwezig.

Bedrijven-terrein TNO	Geen (recent) ecologisch onderzoek bekend	Nader te bepalen, geen (recent) ecologisch onderzoek uitgevoerd.
Sportpark Elsenburg	Econsultancy, <i>quicksan Wet natuurbescherming Lange Kleiweg 106 te Rijswijk</i> . Rapportnummer: 13573.001; d.d.12 oktober 2020.	Geen elementen van zwaarder beschermde soorten aanwezig.
Overige delen projectgebied	VanderHelm Milieubeheer B.V., <i>soortgericht onderzoek naar vleermuizen, vogels en eikelmuis volkstuinencomplex de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 09-11-2021 (in overleg met opdrachtgever is voor het vleermuizen onderzoek ook een deel van de omgeving van de Schoffel globaal meegenomen: Lange Kleiweg, Wilhelminapark en Elsenburgerbos). VanderHelm Milieubeheer B.V. <i>Memo & onderzoek roestplaatsen van de ransuil ter plaatse van de Schoffel te Rijswijk</i>, kenmerk RYRY20211141, d.d. 14-12-2021 – (Een deel van het Elsenburgerbos meegenomen)	Ter plaatse van de Schoffel zijn eenmalig drie overvliegende watervleermuizen in september 2021 waargenomen. Gedurende 2022 vindt n.a.v. deze waarneming verdiepend vliegrouwe onderzoek plaats om te bepalen hoe belangrijk de Schoffel en directe omgeving (o.a. Lange Kleiweg, sportpark Elsenburg) is voor de watervleermuis. In het Elsenburgerbos is zeer veel activiteit van langdurig foeragerende gewone dwergvleermuizen geconstateerd. Ook in het Wilhelminapark zijn foeragerende gewone dwergvleermuizen, ruige dwergvleermuizen en laatvlieger waargenomen. Op basis van het uitgevoerde soortgericht onderzoek is het niet mogelijk om te concluderen of de deze gebieden essentieel foerageergebied vormen, wel kan geconcludeerd worden dat meer activiteit van vleermuizen in de omgeving is waargenomen dan in de Schoffel.

Uit bovenstaande tabel komt naar voren dat binnen de deelgebieden: Pasgeld-West, Sportpark Elsenburg, Parkrijk H7, H8 en H9 geen elementen van zwaarder beschermde soorten aanwezig waren ten tijde van de uitvoering van de beschreven ecologische onderzoeken. Op basis van deze onderzoeken is de ontwikkeling van de gebieden reeds gestart gedurende de afgelopen jaren. Deze deelgebieden zullen verder niet opnieuw specifiek worden behandeld in onderhavige gebiedsbrede ecologische quickscan.

Met betrekking tot volkstuincomplex De Schoffel zijn de uitgevoerde onderzoeken nog actueel, waardoor het niet nodig is om middels deze gebiedsbrede ecologische quickscan de conclusies te actualiseren. Ook dit deelgebied zal verder niet opnieuw specifiek worden behandeld in onderhavige gebiedsbrede ecologische quickscan.

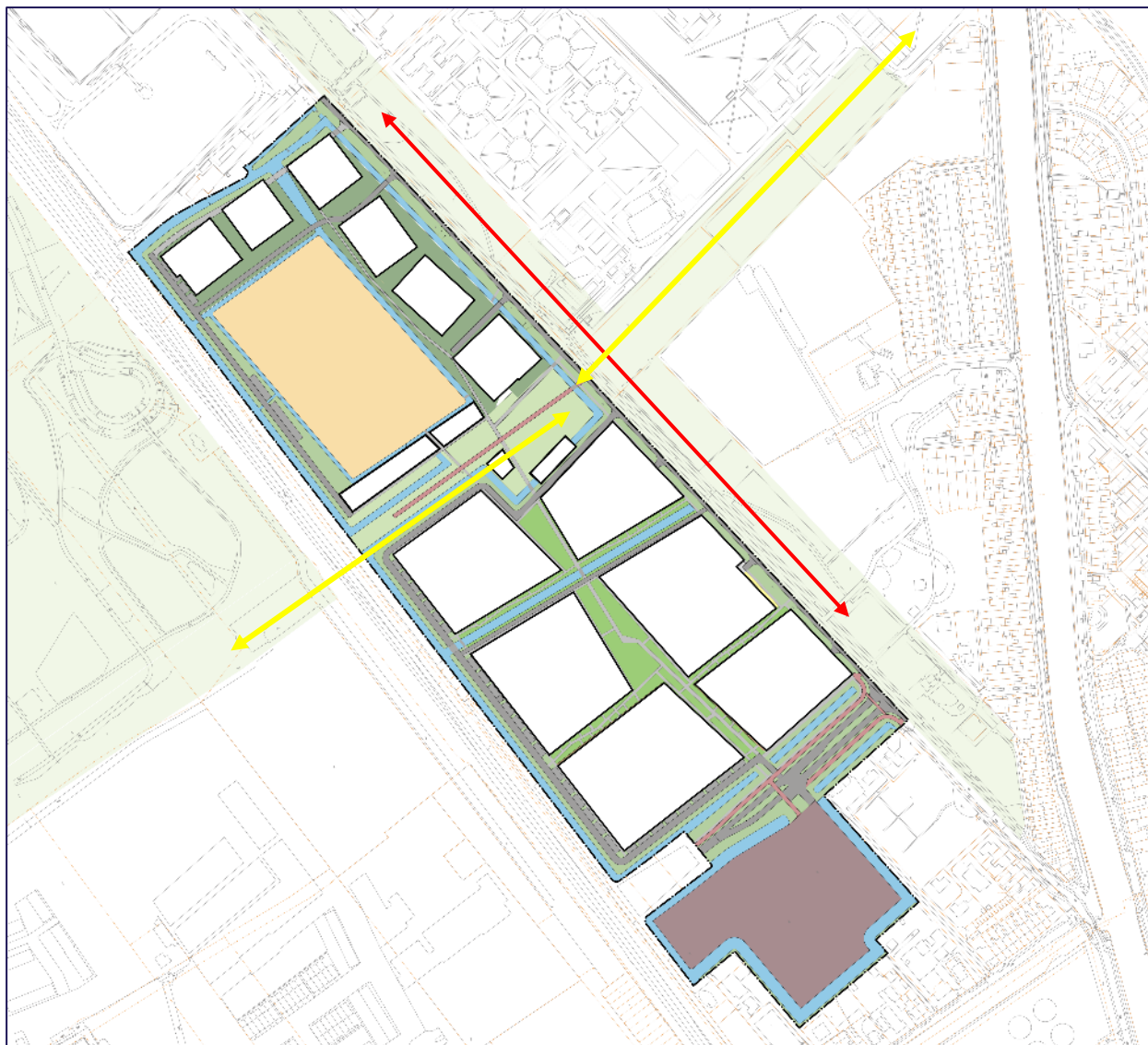
2.3 TOEKOMSTIGE SITUATIE EN WERKZAAMHEDEN

Een deel van het projectgebied van onderhavige gebiedsbrede quickscan is onderdeel van het ontwikkelingsgebied RijswijkBuiten. Uitvoering van dit project is gestart in 2013. Het doel van het project is de realisatie van circa 3.500 (duurzame) woningen tot en met 2026. Deze woningen zijn verdeeld over de deelgebieden Sion, Parkrijk en Pasgeld. Anno 2022 is Sion al vrijwel uitontwikkeld, ter plaatse van Parkrijk vindt woningbouw plaats en ter plaatse van een deel van Pasgeld (Pasgeld-West) is gestart met het bouwrijp maken (voorbereiding). Met betrekking tot de deelgebieden van onderhavige quickscan worden de volgende ontwikkelingen verwacht:

De Schoffel, Pasgeld-West & Lange Kleiweg

Deze deelgebieden maken beide deel uit van ontwikkelingsgebied Pasgeld – Rijswijk Buiten. Voor dit gebied is de hoofdplanstructuur (waarin bepaald wordt waar woningbouw plaats vindt en waar groenblauwe verbindingen worden ingericht) in oktober 2021 vastgesteld. Gedurende 2022 wordt het stedenbouwkundig plan definitief uitgewerkt. In afbeelding 7 wordt een eerste uitwerking van dit plan weergegeven. Ten behoeve van de woningbouw dient een deel (noordoostelijke hoek) van het huidige volkstuincomplex (Schoffel) gesloopt te worden. De zuidwestelijke hoek wordt geïntegreerd in de nieuwe woonwijk. De gemeente Rijswijk heeft daarnaast de ambitie om rondom de woningen een groenblauwe omgeving in te richten. Twee corridors (Bosloper, rode pijl; en Parkloper, gele pijl) gaan hierin een belangrijke rol spelen als (ecologische) verbindingzones. Mogelijk worden de bestaande bomenrijen en bosplantsoenen binnen het huidige deelgebied Lange Kleiweg in deze toekomstige verbindingzones geïntegreerd. Wel zal de

ruimte daar waar nodig heringericht zal worden (planten extra bomen, graven watergangen, realiseren van inritten naar de nieuwe woonwijken en aanleggen perken en groen). Hoe dit vorm gegeven gaat worden is op dit moment nog niet bekend. Wel is de gemeente Rijswijk voornemens om zoveel als mogelijk van de huidige bomenrijen en bosplantsoenen te integreren in het toekomstige stedenbouwkundige ontwerp.

Afbeelding 7: impressie uitwerking toekomstige verkaveling binnen De Schoffel en Pasgeld-West en voorgenomen ontwikkeling van (ecologische) verbindingzones binnen deelgebied Lange Kleiweg.. Bron: gemeente Rijswijk.

Pasgeld-Oost

Dit deelgebied maakt tevens deel uit van ontwikkelingsgebied Pasgeld – Rijswijk Buiten. Gedurende lange tijd kon het deelgebied niet ontwikkeld worden vanwege een veiligheidsbuffer (contour) rondom het TNO terrein. Deze veiligheidsbuffer is sinds januari 2021 niet meer van toepassing door verandering van activiteiten binnen het TNO terrein, waardoor ontwikkeling nu mogelijk is. In 2022 zal gestart worden met het participatietraject om uiteindelijk tot een concreet plan voor dit deelgebied te komen. Het uiteindelijke doel is het realiseren van 100-110 vrije sector woningen. De locatie is grotendeels in eigendom van de ontwikkelaar (Syncroon). De houtsoepstand op een eiland in de watergang tussen Pasgeld-Oost en het TNO terrein wordt naar verwachting geïntegreerd in de "Parkloper" (zie gele pijl in afbeelding 7).

Parkrijk H7, H8 en H9

Dit deelgebied biedt, anders dan woningbouw, naast woningen ook ruimte aan toekomstige vestiging van bedrijven. Momenteel worden deze drie locaties bouwrijp gemaakt en [is gestart met de verkoop](#) van de eerste bouwkvavels.

Bedrijventerrein TNO

Binnen dit deelgebied zijn nog geen ontwikkelingsplannen bekend. Een groot deel van de activiteiten van TNO zijn verplaatst naar de TNO locatie in Ypenburg. Hierdoor wordt het TNO gebied in Rijswijk voor een deel niet meer gebruikt. Het terrein in beheer door het Biomedical Primate Research Center wordt nog wel gebruikt. Mogelijk wordt het terrein (of een deel ervan) in de toekomst herontwikkeld, in ieder geval niet vóór 2025.

Sportpark Elsenburg

Dit sportpark wordt momenteel [volledig geherstructureerd](#). Na de opheffing van de veiligheidsbuffer van het TNO gebied is ruimte ontstaan binnen het kavel om het sportpark uit te breiden. Dit heeft geleid tot een ontwerp voor de nieuwe inrichting van het park. Er wordt een extra hockeyveld aangelegd en alle hockeyvelden worden uitgebreid met een permanent waterbed. De lichtinstallatie op het wielercparcours wordt vernieuwd met (led) verlichting, er wordt een volwaardig mountainbike- en veldrijparcours en fietscrossterrein aangelegd en de parkeerruimte wordt uitgebreid. De werkzaamheden worden gedurende 2022 afgerond, waarna het sportpark in gebruik kan worden genomen.

Overige delen projectgebied

Ter plaatse van het Wilhelminapark, Elsenburgerbos en de Rijswijkse Golfclub zijn geen ontwikkelingsplannen en/of grootschalige werkzaamheden bekend. Naar verwachting blijven deze gebieden behouden in de huidige staat. Voor de overige delen van het projectgebied zijn op het moment van schrijven van onderhavige quickscan de volgende plannen bekend:

- Ter plaatse van de afrit 10 van de A4 (Rijswijk-Kleinplaspolder, ten noorden van het Elsenburgerbos, naast het volkstuincomplex Lommerijck) vindt mogelijk in de toekomst een capaciteitsuitbreiding van de rijbanen plaats. Hoe dit vorm gegeven gaat worden is op dit moment nog niet bekend.
- Ter plaatse van het Slagenlandschap zal watercompensatie (circa 5000 m²) plaats vinden in het kader van de verbreding van de A4. De compensatie zal plaats vinden over het gehele stelsel van watergangen (aan weerszijden), mogelijk deels door middel van het graven van natuurvriendelijke oevers. Het is op moment van schrijven van onderhavige quickscan niet bekend wanneer deze compensatie gerealiseerd zal worden. Deze compensatie wordt het resultaat van een gezamenlijk project tussen Rijkswaterstaat, de gemeente Rijswijk en het Hoogheemraadschap Delfland.

3 TOETSING WERKZAAMHEDEN AAN WET NATUURBESCHERMING

In Nederland wordt de bescherming van natuur geregeld met behulp van de Wet natuurbescherming. De Wet natuurbescherming omvat de bescherming van soorten (van nature in het wild voorkomende, inheemse, planten en dieren), de bescherming van gebieden (zoals bijvoorbeeld Natura 2000-gebied en belangrijke weidevogelgebieden) en de bescherming van houtopstanden. De volledige wettekst is te vinden op <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2020-01-01>.

In onderhavig hoofdstuk worden de werkzaamheden getoetst aan de Wet natuurbescherming, per type bescherming.

3.1 BESCHERMDE SOORTEN

De bescherming van soorten is onderverdeeld in drie categorieën: vogels, Europees beschermde soorten (Habitatrichtlijn bijlage IV, onderdeel a, het Verdrag van Bern bijlage II en het Verdrag van Bonn bijlage I) en nationaal beschermde soorten. Provincie Zuid-Holland heeft een aantal nationaal beschermde grondgebonden zoogdieren en amfibieën vrijgesteld van de verbodsbepalingen uit artikel 3.10, voor projecten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling.

Om te bepalen welke beschermde soorten mogelijk aanwezig zijn in het projectgebied is in eerste instantie een bureaustudie uitgevoerd. Hierbij zijn verscheidene verspreidingsatlassen, verspreidingskaarten, de NDFF, eerder uitgevoerde onderzoeken (zie paragraaf 2.2) en jaarverslagen geraadpleegd. De informatie uit deze atlassen is niet altijd actueel en veelal op uurhok weergegeven (5 x 5 km). Hierdoor kunnen deze gegevens voor onderhavig projectgebied enkel als richtlijn worden toegepast en tijdens het veldbezoek worden getoetst. In de NDFF is binnen een straal van 3 kilometer gekeken naar de aanwezigheid van beschermde soorten. Gezien de vele barrières in stedelijk gebied is een grotere afstand niet overbrugbaar voor een groot aantal beschermde soorten. Voor enkele soorten die grotere afstanden overbruggen en/of slecht zijn te inventariseren is een ruimere afstand geraadpleegd.

Bij het selecteren van soorten die mogelijk voorkomen in het projectgebied is tevens rekening gehouden met het aanwezige biotoop (bebouwing, bos, bomenrijen, open grasland en water) op basis van Google Maps.

Op 1 maart 2022, 2 maart 2022 en 10 mei 2022 is door deskundig (zie bijlage 1 voor definitie) ecooloog: dhr. N.N.P. Korevaar BSc. en mevr. J. van de Poel MSc. een veldbezoek overdag uitgevoerd, waarbij de deelgebieden waar naar verwachting grootschalige ontwikkeling plaats vindt (zie afbeelding 1) nauwkeurig; en de overige delen en omgeving van het projectgebied globaal, is onderzocht. Hierbij wordt het aanwezige biotoop specifiek in kaart gebracht.

In Tabel 3 zijn beschermde soorten weergegeven die globaal op basis van het bureauonderzoek in het hele projectgebied kunnen worden verwacht. Op basis van het veldonderzoek zijn vervolgens de twee grijs inkleurde, rechter kolommen ingevuld. In onderstaande paragrafen wordt aanvullend uitgewerkt in welke deelgebieden deze soorten specifiek verwacht kunnen worden.

Tabel 3: Verwachte beschermde flora – en faunasoorten in het projectgebied op basis van het bureau- en veldonderzoek.

Soort-groep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Beschermde status	Bron*	Aangetroffen (A), verwacht (V), uitgesloten (U).	Verwachte gebieds-functie#
Vaatplanten	Bokkenorchis	<i>Himantoglossum hircinum</i>	Nationaal beschermd	1, 2, 3, 4	U	N.v.t.
Vogels	Inheemse vogels	<i>Aves</i>	Vogelrichtlijn	1, 2, 3	A	V, F
	Gierzwaluw	<i>Apus apus</i>	Vogelrichtlijn, cat. 2	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Huismus	<i>Passer domesticus</i>	Vogelrichtlijn, cat. 2	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Ooievaar	<i>Ciconia ciconia</i>	Vogelrichtlijn, cat. 3	1, 2, 3, 4	A	V, F

Soort-groep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Beschermde status	Bron*	Aangetroffen (A), verwacht (V), uitgesloten (U).	Verwachte gebieds-functie#
	Boomvalk	<i>Falco subbuteo</i>	Vogelrichtlijn, cat. 4	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Buizerd	<i>Buteo buteo</i>	Vogelrichtlijn, cat. 4	1, 2, 3, 4	A	V, F
	Havik	<i>Accipiter gentilis</i>	Vogelrichtlijn, cat. 4	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Ransuil	<i>Asio otus</i>	Vogelrichtlijn, cat. 4	1, 2, 3, 4	A	V, F
	Sperwer	<i>Accipiter nisus</i>	Vogelrichtlijn, cat. 4	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Blauwe reiger	<i>Ardea cinerea</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	A	V, F
	Boerenzwaluw	<i>Hirundo rustica</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	A	V, F
	Boomklever	<i>Sitta europaea</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Boomkruiper	<i>Certhia brachydactyla</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3	A	V, F
	Bosuil	<i>Strix aluco</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Ekster	<i>Pica pica</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3	A	V, F
	Glanskop	<i>Parus palustris</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Grauwe vliegenvanger	<i>Muscicapa striata</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Groene specht	<i>Picus viridis</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	A	V, F
	Grote bonte specht	<i>Dendrocopus major</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	A	V, F
	Huiszwaluw	<i>Delichon urbicum</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	A	V, F
	IJsvogel	<i>Alcedo atthis</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Koolmees	<i>Parus major</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3	A	V, F
	Pimpelmees	<i>Cyanistes caeruleus</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3	A	V, F
	Spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3	A	V, F
	Torenvalk	<i>Falco tinnunculus</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Zwarte kraai	<i>Corvus corone</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5	1, 2, 3	A	V, F
	Oeverzwaluw	<i>Riparia riparia</i>	Vogelrichtlijn, cat. 5		V^	V
Vleermuizen	Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Watervleermuis	<i>Myotis daubentoni</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Gewone grootoorvleermuis	<i>Plecotus auritus</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
	Franjestaart	<i>Myotis nattereri</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F, VL
Grondgebonden zoogdieren	Boommarter	<i>Martes martes</i>	Nationaal beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Steenmarter	<i>Martes foina</i>	Nationaal beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>	Nationaal beschermd	1, 2, 3, 4	V	V, F
	Eikelmuis	<i>Eliomys quercinus</i>	Nationaal beschermd	1, 2, 3, 4	U	n.v.t.
	Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Bunzing	<i>Mustela nutorius</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	

Soort-groep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Beschermde status	Bron*	Aangetroffen (A), verwacht (V), uitgesloten (U).	Verwachte gebieds-functie#
	Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Haas	<i>Lepus europaeus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	A	
	Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	A	
	Vos	<i>Vulpes vulpes</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Wezel	<i>Mustela nivalis</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Woelrat	<i>Arvicola amphibius</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
Reptielen	Ringslang	<i>Natrix natrix</i>	Nationaal beschermd	1, 2, 3, 4	U	n.v.t.
Amfibieën	Rugstreeppad	<i>Bufo calamita</i>	Europees beschermd	1, 2, 3, 4	U	n.v.t.
	Bastaardkikker	<i>Rana klepton esculentus</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	A	
	Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	A	
	Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	
	Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	A	
	Kleine watersalamander	<i>Lissotriton vulgaris</i>	Vrijgesteld	1, 2, 3	V	

Legenda:

- Vogelrichtlijn: is van toepassing op alle inheemse vogels.
 - Europees beschermd: deze soorten zijn opgenomen in de Habitatrichtlijn bijlage IV onderdeel a, het Verdrag van Bern bijlage II en het Verdrag van Bonn bijlage I.
 - Nationaal beschermd: deze soorten zijn opgenomen in bijlage A van de Wet natuurbescherming en niet vrijgesteld door provincie Zuid-Holland.
 - Vrijgesteld: deze soorten zijn opgenomen in bijlage A van de Wet natuurbescherming en vrijgesteld door provincie Zuid-Holland.
 - Vogels, categorie 2: nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: roek, gierzwaluw en huismus);
 - Vogels, categorie 3: nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
 - Vogels, categorie 4: nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (voorbeeld: boomvalk, buizerd en ransuil);
 - Vogels, categorie 5: nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die over voldoende flexibiliteit beschikken om zich, als de broedplaats verloren is gegaan, elders te vestigen;
- * Bron: 1 = verspreidingsatlas; 2 = www.telme.nl; 3 = inschatting op basis van biotoop (m.b.v. Google Maps); 4 = NDFF
- # = Gebiedsfunctie: V: voortplantingsplaats, rustplaats of nest; F: foeragegebied; VL: vligroute. De gebiedsfunctie is alleen weergegeven voor streng beschermde soorten
- ^ = Oeverzwaluwen zijn tijdens het veldbezoek niet aangetroffen en worden in de huidige situatie niet verwacht. Deze soort kan zich echter wel vestigen in de toekomst, indien in de periode 1 maart t/m augustus grondhopen met steile hellingen aanwezig zijn.

Als aanvulling op de tabel is per soortgroep uitgewerkt welke (zwaar)beschermde soorten op basis van de bureaustudie binnen het projectgebied worden verwacht, dan wel kunnen worden uitgesloten. Voor alle verwachte soorten zijn de gebiedsfuncties en de beschermde elementen volgens de Wet natuurbescherming beschreven.

3.1.1 VAATPLANTEN

Op basis van het bureauonderzoek komt (mogelijk) de volgende beschermde plant in de omgeving van het projectgebied voor: bokkenorchis (Nationaal beschermd).

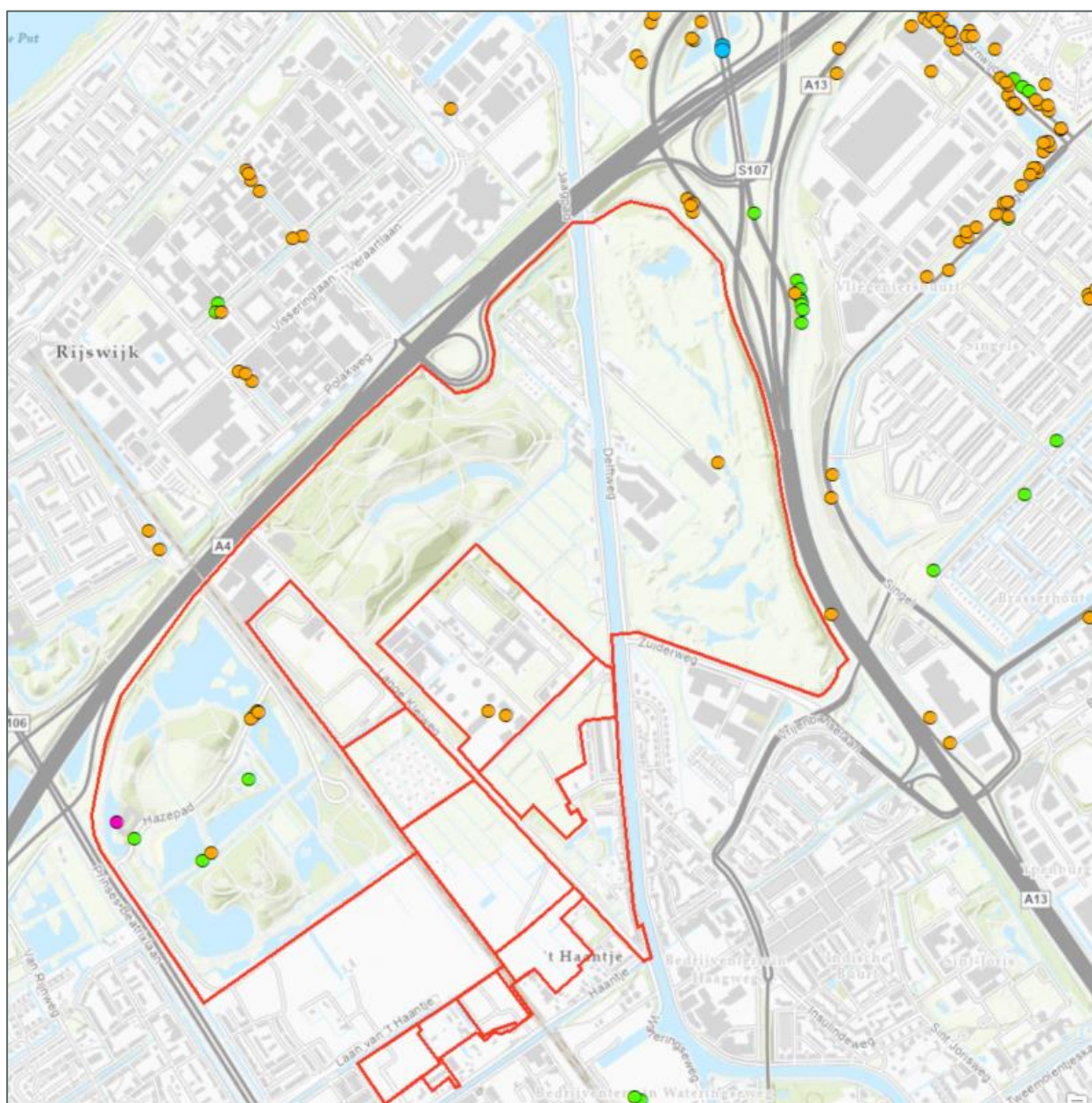
Box 1: Artikel 3.10: Nationaal beschermde dier- en plantensoorten.

Artikel 3.10 Nationaal beschermde dier- en plantensoorten

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onttwortelen of te vernielen.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

Van de bokkenorchis waren tot 2017 waarnemingen bekend op een talud bij het knooppunt Ypenburg (op circa 500 m van het projectgebied, bron: VanderHelm Milieubeheer B.V.). Uit data van de NDFF blijkt dat de soort nog steeds aanwezig is anno 2022. Echter is de bokkenorchis een soort van voedsel- en stikstofarme, basen- en kalkrijke zandgrond en mergel. De vegetatie binnen projectgebied bestaat met name uit voedselrijke biotopen. De (aangeplante) houtsoptanden bestaan voornamelijk uit soorten zoals zomereik, gewone es, schietwilg, zwarte els en populieren. De kruidlagen van de verschillende biotopen binnen projectgebied worden gedomineerd door grassen en algemene berm- en ruigtekruiden als smalle weegbree, fluitenkruid, look-zonder-look, gewone berenblauw en grote brandnetel. In de watergangen groeien onder andere brede waterpest en kikkerbeet, ook zijn oevervegetaties met onder andere riet, liesgras en lisdodde aanwezig. Op basis van deze gegevens wordt het voorkomen van strikt beschermde plantensoorten binnen projectgebied uitgesloten.

Wel neemt de natuurkwaliteit van het Wilhelminapark (aangelegd eind 20^e eeuw op een voormalige puinstort) en het Elsenburgerbos (aangelegd in de jaren 70, ook op een voormalige puinstort) steeds verder toe. Dit is te wijden aan natuurlijke successie van de oorspronkelijk aangelegde vegetatie waardoor meer variatie ontstaat, het toepassen van ecologisch beheer (bijvoorbeeld maaibeheer en aanleg van natuurvriendelijke oevers) en de inzet van verschillende vrijwilligersgroepen. Hierdoor zijn verschillende groeiplaatsen aanwezig van (niet streng beschermde) zeldzamere soorten die een indicator zijn van verhoogde natuurkwaliteit. Voorbeelden hiervan zijn verschillende soorten orchideeën: rietorchis, bijenorchis en vleeskleurige orchis. Deze groeiplaatsen zijn voornamelijk gelegen in het Wilhelminapark. Geadviseerd wordt om met de groeiplaatsen van deze niet streng beschermde – maar wel zeldzamere plantensoorten, rekening te houden tijdens eventuele toekomstige werkzaamheden. In afbeelding 8 is een overzicht opgenomen van bekende groeiplaatsen.

Afbeelding 8: groeiplaats streng beschermde bokkenorchis aangegeven met een blauwe stip. Groeiplaatsen van overige, niet streng beschermde orchideeën binnen- en in de omgeving van het projectgebied worden ook aangegeven: bijenorchis (oranje), rietorchis (groen) en vleeskleurige orchis (roze). Bron: NDFF en data VanderHelm Milieubeheer B.V.

3.1.2 VOGELS

Jaarrond beschermde nesten - categorie 2 tot en met 4

Tijdens de locatiebezoeken zijn verschillende nesten en/of locaties aangetroffen die gebruikt kunnen worden door vogels met jaarrond beschermde nesten van vogels uit categorie 2 tot en met 4. De nesten uit categorie 2 tot en met 4 zijn jaarrond beschermd, middels artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming (Box 2), dus ook als het nest niet in gebruik is om te broeden.

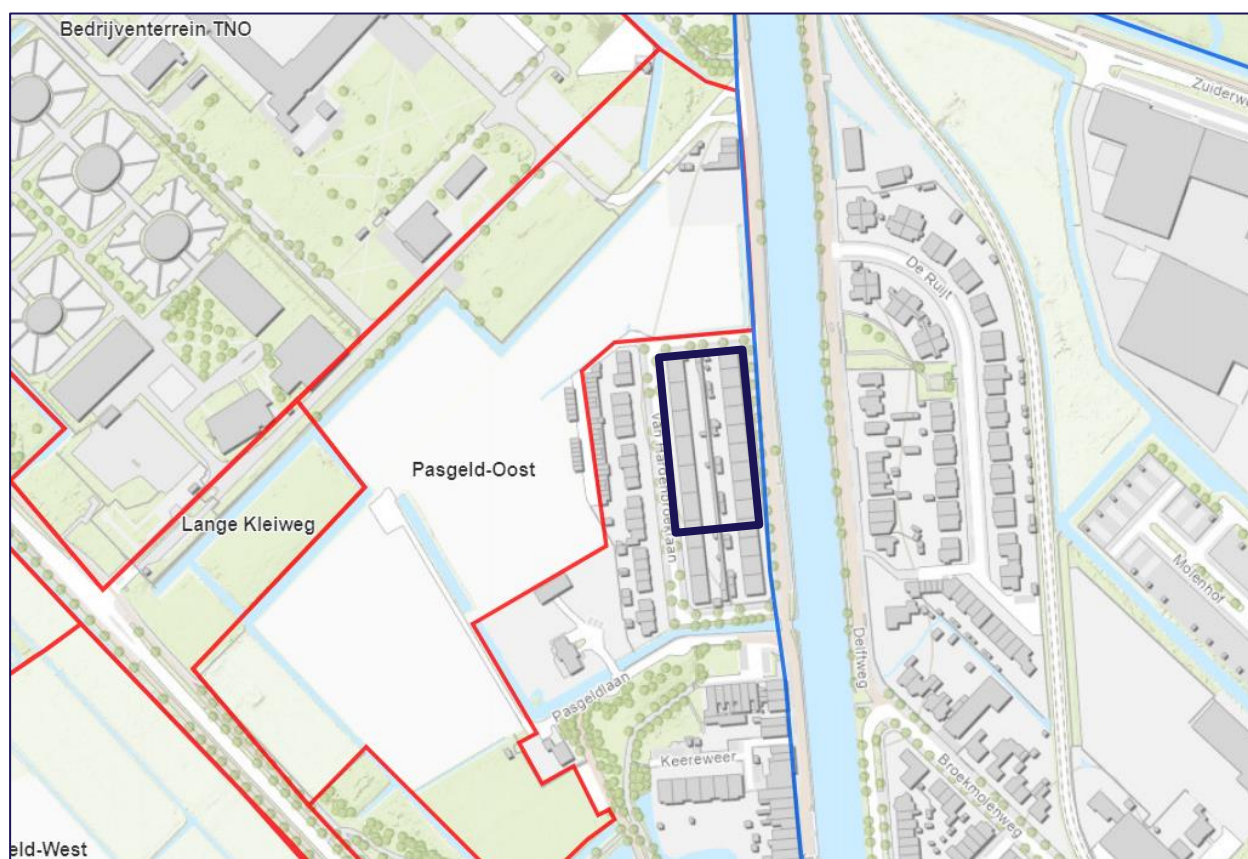
Box 2: Artikel 3.1: Verbodsbepalingen Vogelrichtlijn.

Artikel 3.1 Vogelrichtlijn

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Gierzwaluwen en huismussen (beide Vogelrichtlijn en categorie 2)

Tijdens de veldbezoeken zijn geen exemplaren van huismus en gierzwaluw vastgesteld binnen projectgebied, echter zijn wel waarnemingen bekend binnen projectgebied (bron: NDFF, zie afbeelding 9). Binnen projectgebied worden nesten van de gebouwbewonende vogelsoorten huismus en gierzwaluw voornamelijk verwacht buiten de deelgebieden waar grootschalige ontwikkeling plaats gaat vinden, concreet: woonwijken tussen Pasgeld-Oost en het Jaagpad, in het zuidoostelijke deel van het projectgebied.

Afbeelding 9: locatie projectgebied waar verschillende (nestindicerende) waarnemingen van huismus bekend zijn, aangegeven met een zwart kader. Bron: NDFF.

De woonwijken tussen Pasgeld-Oost en het Jaagpad bestaan uit lage rijtjeswoningen met pannendaken. De meeste woningen zijn gebouwd tussen 1937 en 1958. Langs het zuidelijke deel van het Jaagpad, naast het kanaal, zijn nog oudere woningen aanwezig (bouwjaar tussen 1909 en 1921). De daken van deze woningen zijn geschikt als nestplaats voor huismus door de aanwezigheid van geschikte toegang onder de onderste rij dakpannen. Daarnaast kunnen de huismussen foerageren in de relatief rustige binnentuinen waar voldoende voedsel en dekking aanwezig is. De gierzwaluw kan nestelen onder dakpannen, onder kantpannen bij de kopgevels en in de kieren of scheuren die zijn ontstaan door achterstallig onderhoud. De dakpannen zijn bereikbaar via openingen die zijn ontstaan doordat enkele pannen scheef liggen of zijn beschadigd.

In de deelgebieden waar (naar verwachting) grootschalige ontwikkeling plaats gaat vinden zijn weinig mogelijkheden voor de huismus en gierzwaluw om te broeden.

- Binnen deelgebied Pasgeld-Oost is geen bebouwing aanwezig. Nesten van de gebouwbewonende huismus en gierzwaluw kunnen op voorhand worden uitgesloten. Het projectgebied kan enkel incidenteel gebruikt worden door de aanwezige huismussen in de woonwijken langs het Jaagpad om te foerageren, echter betreft dit geen essentieel leefgebied. In de omgeving van Pasgeld-Oost zijn veel (en betere) alternatieven aanwezig in de vorm van rommelige tuintjes, bermen, parken en groenstroken.
- Binnen deelgebied Lange Kleiweg is geen bebouwing aanwezig. Nesten van de gebouwbewonende huismus en gierzwaluw kunnen op voorhand worden uitgesloten. De bomenrijen en bosplantsoenen bieden weinig geschikt foerageergebied voor de huismus, in de omgeving (woonwijken en parken) is veel geschikter foerageergebied aanwezig.
- Binnen deelgebied Bedrijventerrein TNO bestaat de bebouwing grotendeels uit kantoorgebouwen, opslagloodsen en onderzoekslaboratoria met platte daken. Deze bebouwing is vooralsnog veel minder geschikt voor huismus en gierzwaluw dan bijvoorbeeld woningen met pannendaken. Enkel daar waar openingen en kieren in gevels of dakranden aanwezig zijn, kunnen nesten van huismus en gierzwaluw (mogelijk) verwacht worden. Tijdens de veldbezoeken zijn niet alle gevels en dakranden van de gebouwen geïnspecteerd in verband met veiligheidseisen van het TNO terrein. Nesten van huismus en gierzwaluw kunnen op basis hiervan niet volledig worden uitgesloten binnen dit deelgebied.

In de overige delen van het projectgebied (Elsenburgerbos, Wilhelminapark, Rijswijkse Golfclub, Volkstuinvereniging Lommerijck, enz.) is bebouwing beperkt tot schuurtjes en tuinhuisjes en een klein aantal vrijstaande gebouwen. Deze bebouwing is niet in detail geïnspecteerd aangezien deze buiten de ontwikkelingsgebieden vallen en behouden blijft in de nieuwe situatie. Uit de bureaustudie (NDFF, Waarneming.nl.) komen geen nestindicerende waarnemingen van huismus en gierzwaluw naar voren in deze gebieden. Op basis van deze gegevens kan worden geconcludeerd dat het aandeel potentieel geschikt broedbiotoop voor huismus en gierzwaluw globaal binnen deze gebieden beperkt is (in relatie tot andere geschiktere gebieden in de omgeving, zoals woonwijken).

Indien jaarrond beschermde nesten van huismus en gierzwaluw aanwezig zijn binnen gebieden waar ontwikkeling plaats gaat vinden (enkel mogelijk van toepassing op deelgebied Bedrijventerrein TNO), zullen deze door de werkzaamheden worden vernield wat een overtreding van artikel 3.1 betreft. Wanneer werkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd bestaat de kans dat de nesten opzettelijk worden verstoord en dieren worden gedood. Om te bepalen of sprake is van een overtreding van artikel 3.1 dient in eerste aanleg een aanvullende inspectie uitgevoerd te worden binnen het Bedrijventerrein TNO daar waar werkzaamheden gepland zijn. Uit deze inspectie zal naar voren komen of nesten van huismussen en gierzwaluwen uitgesloten kunnen worden. Indien dit niet het geval is, zal middels een soortgericht onderzoek te worden bepaald of nesten van huismussen en gierzwaluwen aanwezig zijn. Indien nesten van huismussen en gierzwaluw aanwezig zijn dient een ontheffing op de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd.

Ooievaar (Vogelrichtlijn en categorie 3)

Binnen projectgebied is tijdens de veldbezoeken één nestpaal van ooievaar aangetroffen. Deze is gelegen in het deelgebied Bedrijventerrein TNO. Tijdens de veldbezoeken was deze niet in gebruik, maar is in het verleden (bron: NDFF) wel in gebruik genomen.

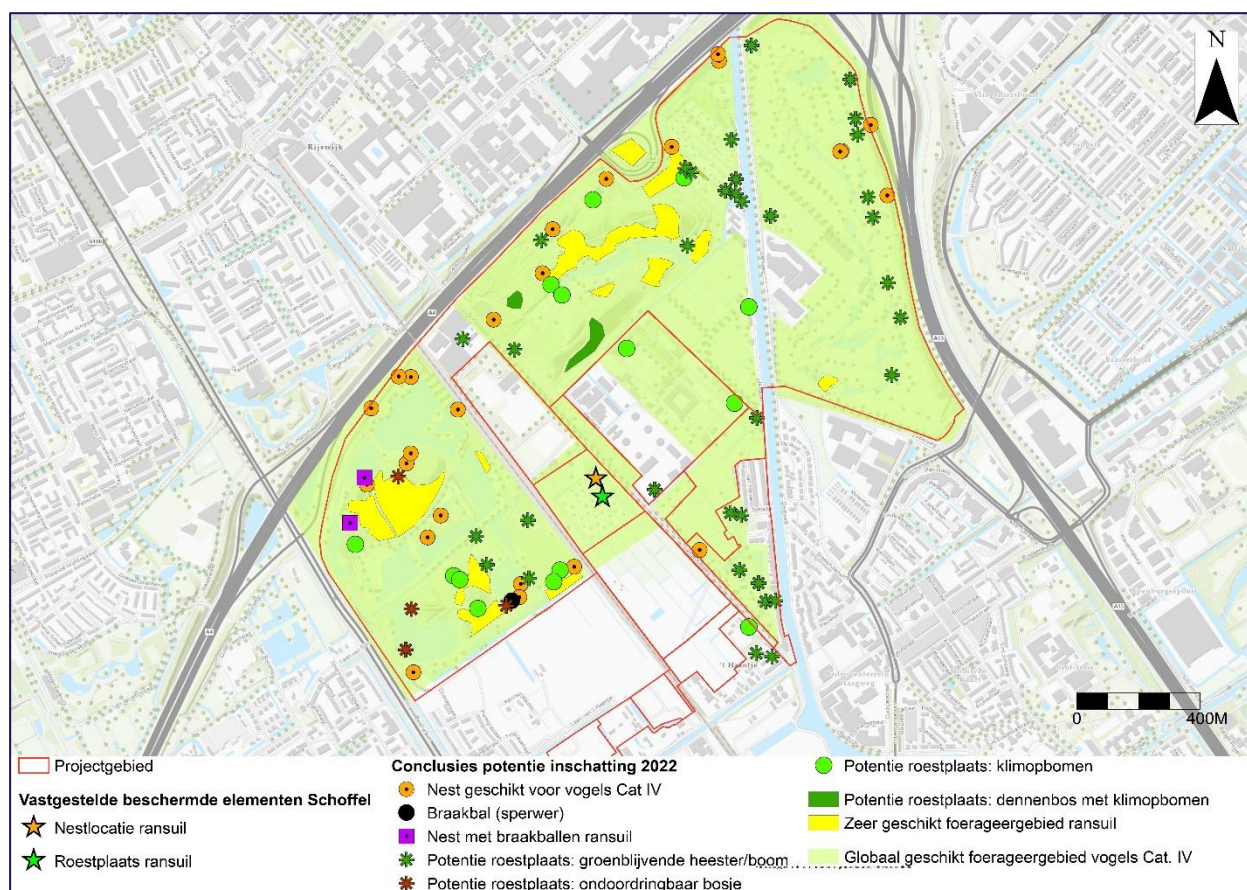
In de overige delen van het projectgebied zijn geen nestpalen of nesten van ooievaar aangetroffen tijdens de veldbezoeken. Ook komen geen territoria naar voren uit de bureaustudie (bron: NDFF). Wel kan de ooievaar gebruik maken van het projectgebied (globaal) om te foerageren. Met name extensief beheerde weilanden (Wilhelminapark, Elsenburgerbos), lage oevers (Slagenlandschap) en vochtig gras- en rietland (Pasgeld-Oost) zijn hiervoor geschikt.

Indien de nestpaal van de ooievaar in het deelgebied Bedrijventerrein TNO behouden blijft, kan verstoring door de (ontwikkelings-)werkzaamheden uitgesloten worden. De ooievaar is namelijk een cultuurvogel welke vrijwel altijd in de nabijheid van de mens leeft en broed. Met betrekking tot foerageergebied van ooievaar blijft het grootste deel van het gebied dat hiervoor geschikt is behouden. Enkel de gras- en rietlanden van Pasgeld-Oost gaan verloren. Het overige deel van het projectgebied (én de omgeving van het projectgebied) biedt ruim voldoende alternatief gebied voor de ooievaar om te foerageren.

Boomvalk, buizerd, havik en sperwer (Vogelrichtlijn en categorie 4)

Tijdens de veldbezoeken zijn verschillende nesten aangetroffen die kunnen worden gebruikt door soorten als buizerd, sperwer, havik en boomvalk (alle categorie 4). De nesten uit categorie 4 zijn jaarrond beschermd middels artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming (Box 2), dus ook als het nest niet in gebruik is om te broeden.

De veldbezoeken (in alle gebieden buiten het TNO gebied om, waar het veldbezoek is uitgevoerd begin mei 2022) zijn uitgevoerd in maart 2022, op een moment waar de bomen nog niet in blad stonden waardoor alle aanwezige potentieel geschikte nesten voor buizerd, sperwer, havik en boomvalk goed zichtbaar waren en in kaart zijn gebracht (zie oranje punten en paarse vierkanten in afbeelding 10). Dit betreft voornamelijk (oude) nesten van kraaiachtigen die door buizerd, sperwer, havik en boomvalk in gebruik kunnen worden genomen. Bij één van deze nesten (zie zwarte stip in afbeelding 10) is tijdens het veldbezoek ook een braakbal van sperwer aangetroffen. Deze nesten zijn voornamelijk gelegen in het Wilhelminapark en Elsenburgerbos. Deze parken bieden veel geschikt biotoop voor buizerd, sperwer, havik en boomvalk om te broeden door de bosrijke omgeving met veel hoge bomen. In de parken zijn veel waarnemingen (bron: NDFF) bekend van de buizerd, sperwer, havik en boomvalk en ook broedgevallen van bijvoorbeeld buizerd in het Wilhelminapark (NDFF, 2015, 2018). Daarnaast bieden de parken ook zeer geschikt foerageergebied voor deze soorten door de afwisseling van (extensief beheerde) graslanden, bossen, watergangen en oevers. Ook het Slagenlandschap en de Rijswijkse Golfbaan bieden geschikt foerageergebied. Naast de parken, zijn ook de houtsoptanden tussen de golfbaan en het talud van de A13 zeer geschikt, voornamelijk omdat deze afgesloten zijn voor het publiek, waardoor een rustige omgeving is ontstaan met genoeg (hogere) bomen die nestgelegenheid bieden voor buizerd, sperwer, havik en boomvalk.

Afbeelding 10: potentie inschatting projectgebied voor vogels uit categorie 4 (boomvalk, buizerd, havik, sperwer en ransuil).

Met betrekking tot de deelgebieden waar (naar verwachting) grootschalige ontwikkeling plaats gaat vinden is het volgende vastgesteld met betrekking tot boomvalk, buizerd, havik en sperwer:

- Binnen deelgebied Pasgeld-Oost zijn, buiten wat laag wilgenopschot om, geen bomen aanwezig. Binnen dit deelgebied zijn derhalve geen mogelijkheden voor buizerd, sperwer, havik en boomvalk om te broeden. Wel kan het gebied gebruikt worden door deze soorten om te foerageren. Het hier

aanwezige gras- en rietland is hiervoor geschikt. Voor boomvalk, buizerd, havik of sperwer is echter ook voldoende alternatief foerageergebied aanwezig in de verdere omgeving. Wel geldt dat, indien in de directe omgeving (Schoffel, bomen langs de Lange Kleiweg, zuidelijk deel TNO terrein en wilgenbosje op eiland, of park ten zuiden van Pasgeld-Oost) een nest door boomvalk, buizerd, havik en sperwer in gebruik wordt genomen, een verstoringssafstand van minimaal 75 meter gehanteerd dient te worden waarin rekening wordt gehouden met het nest (verstoring). Op het moment van schrijven van onderhavige quickscan is dit echter (nog) niet het geval. Tijdens de veldbezoeken is geen nestindicerende activiteit vastgesteld van deze soorten direct rondom Pasgeld-Oost. Toekomstige vestiging rondom Pasgeld-Oost kan middels onderhavige quickscan echter niet uitgesloten worden.

- Binnen deelgebied Lange Kleiweg zijn verschillende bomenrijen en bosplantsoenen aanwezig. De bomenrijen zijn gevoeliger voor verstoring en daarom minder geschikt voor boomvalk, buizerd, havik of sperwer om te broeden. Met name havik en boomvalk zijn hier gevoelig voor. De bosplantsoenen zijn daarentegen geschikter voor deze soorten door de aanwezigheid van vele (hoge) bomen met dichte vegetatie. Tijdens de veldbezoeken in maart 2022 is echter slechts één oud kraaiennest (van klein formaat) aangetroffen binnen dit deelgebied die potentieel kan worden hergebruikt door één van deze soorten. In de toekomst kunnen echter meer nesten gebouwd worden die geschikt zijn voor boomvalk, buizerd, havik of sperwer. Nesten van boomvalk, buizerd, havik of sperwer kunnen derhalve niet volledig uitgesloten worden binnen dit deelgebied.
- Binnen deelgebied Bedrijventerrein TNO zijn tijdens het veldbezoek begin mei 2022 geen nesten aangetroffen die in 2022 in gebruik kunnen worden genomen door boomvalk, buizerd, havik of sperwer. Echter waren de bomen al deels in blad tijdens het bezoek en zijn niet alle individuele bomen geïnspecteerd i.v.m. veiligheidseisen van het TNO gebied. Nesten van boomvalk, buizerd, havik of sperwer kunnen derhalve middels onderhavige quickscan niet uitgesloten worden, mede omdat binnen het terrein geschikt biotoop aanwezig is voor deze soorten. Met name het noordelijke deel van het TNO gebied (dat niet meer in gebruik is en daardoor heel rustig) omvat verschillende dichte bosjes en bomenrijen met hoge bomen, afgewisseld door watergangen en kleine grasvelden. Dit gebied is ook geschikt als foerageergebied, al hoewel voor boomvalk, buizerd, havik en sperwer ook voldoende alternatief foerageergebied aanwezig is in de verdere omgeving. In het noordelijke deel van het TNO terrein is ook veel activiteit van kraaien vastgesteld. Indien een broedgeval plaatsvindt van zwarte kraai- en/of ekster ontstaat hierdoor een mogelijk geschikt nest voor buizerd, boomvalk, havik en sperwer, die ook in gebruik genomen kan worden in de daarop volgende jaren. Ook kunnen deze soorten zelf een nest bouwen. Toekomstige vestiging van boomvalk, buizerd, havik of sperwer binnen deelgebied Bedrijventerrein TNO kan daarom zeker niet uitgesloten worden.

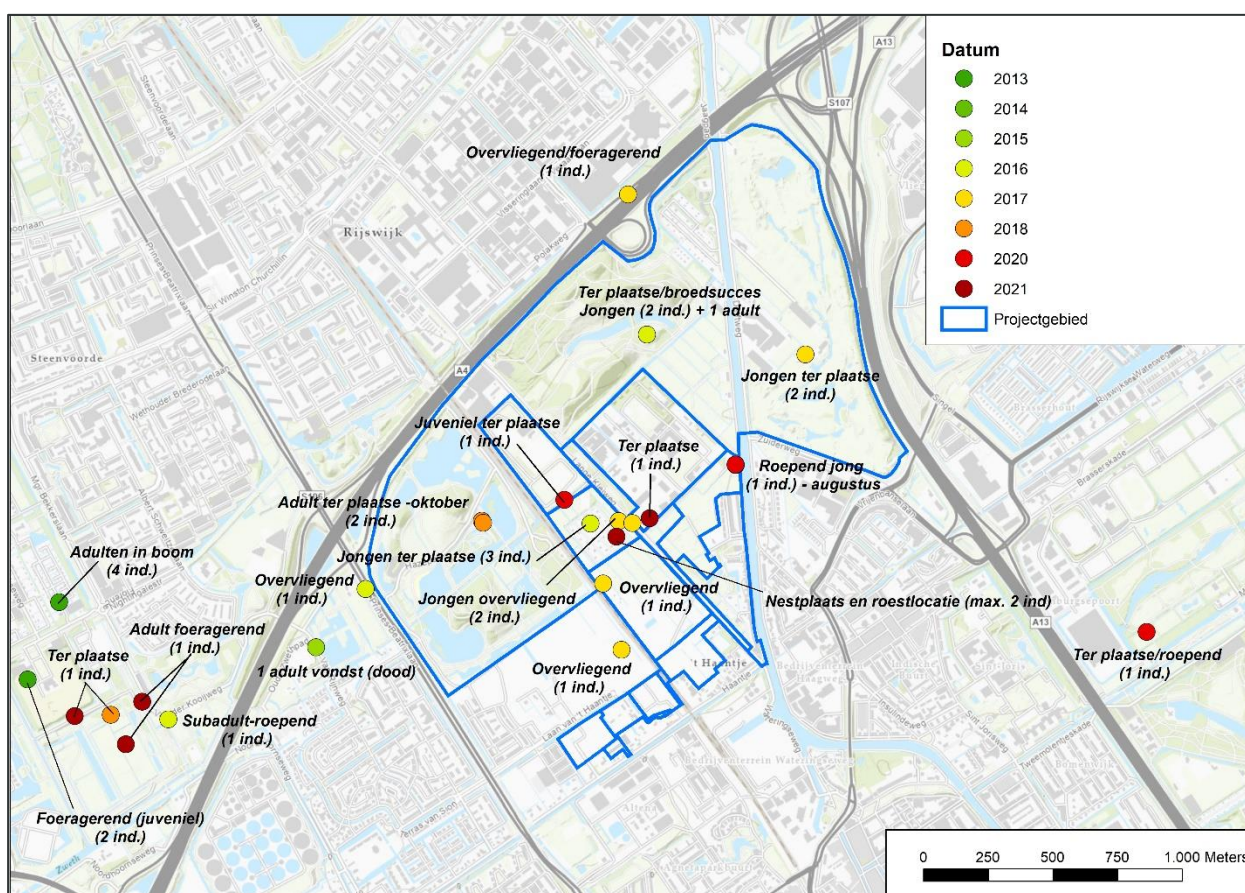
Indien jaarrond beschermde nesten van boomvalk, buizerd, havik en sperwer aanwezig zijn tijdens toekomstige (ontwikkelings) werkzaamheden kunnen deze worden vernield wat een overtreding van artikel 3.1 betreft. Wanneer werkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd bestaat de kans dat de nesten opzettelijk worden verstoord en dieren worden gedood. Op het moment van schrijven van onderhavige quickscan is nog weinig concreets bekend over de uiteindelijke werkzaamheden en planning binnen de deelgebieden Pasgeld-Oost, Lange Kleiweg en Bedrijventerrein TNO. De uitgevoerde potentie inschatting (zie afbeelding 10) is slechts een momentopname waarmee de meest kansrijke gebieden voor deze soorten in kaart zijn gebracht. Naar verwachting zal de exacte verspreiding van geschikte nesten voor deze soorten jaarlijks verschillen door factoren zoals weer, predatie, verstoring en bouw van nieuwe nesten. Om overtreding van artikel 3.1 te voorkomen wordt derhalve geadviseerd om minimaal 2 jaar voorafgaand aan toekomstige werkzaamheden een inspectie (voorkeur in winterperiode) uit te voeren om te bepalen of er nesten aanwezig zijn in deze deelgebieden (of in de invloedssfeer van de werkzaamheden) welke mogelijk geschikt zijn voor de buizerd, boomvalk, havik, ransuil en sperwer.

Ransuil (Vogelrichtlijn en categorie 4)

Binnen projectgebied, ter plaatse van deelgebied de Schoffel, is één nestlocatie van ransuil (VanderHelm Milieubeheer B.V., kenmerk: RYRY20201272, d.d. 09-11-2021) en één roestplaats van 1-2 ransuilen aanwezig (VanderHelm Milieubeheer B.V., kenmerk RYRY20211141, d.d. 14-12-2021). Uit de bureaustudie van onderhavige quickscan komt eveneens naar voren dat de ransuil al meerdere jaren gebruik maakt van het projectgebied. In afbeelding 11 is een overzicht opgenomen van alle relevante waarnemingen uit de NDFF van de afgelopen 11 jaar, aangevuld met gegevens van VanderHelm Milieubeheer B.V.. In de omgeving van het projectgebied (Hoekpolder) zijn ook waarnemingen bekend van ransuil, met name ter plaatse van de Hoekpolder (links onder in afbeelding 11). Uitgaande van een

fusieafstand van 1 km voor ransuil (afstand tussen twee waarnemingen van een ransuil waarbij er vanuit gegaan kan worden dat dit hetzelfde individu/paartje betreft), zijn dit naar verwachting andere paartjes of territoria. Met betrekking tot bezette nesten van ransuilen binnen projectgebied, is op basis van NDFF data (afbeelding 11) en bekende informatie bij VanderHelm Milieubeheer B.V. het volgende geconstateerd:

- **Jaar 2016:** broedsucces vastgesteld van (zeer waarschijnlijk één paartje) ransuil in het Elsenburgerbos. Zowel [jongen \(2 individuen\)](#) als het [vrouwtje](#) zijn gefotografeerd. Ook de vogelwerkgroep Delft concludeert in het rapport van 2016 dat jonge ransuilen zijn uitgevlogen uit dit park. Naast deze waarnemingen is ook aangegeven door gebruikers van de Schoffel (bron: VanderHelm Milieubeheer B.V., 2017) dat in 2016 ook drie jongen van ransuil aanwezig waren binnen het volkstuincomplex. Mogelijk, op basis van deze informatie, is dus in de Schoffel een tweede broedpaar van ransuil aanwezig geweest in 2016, maar dit is niet volledig te verifiëren, aangezien het ook de jongen van het Elsenburgerbos geweest kunnen zijn.
- **Jaar 2017:** uit het soortgericht onderzoek ter plaatste van de Schoffel komt naar voren dat zeer hoogstwaarschijnlijk gebroed is door ransuil in het Wilhelminapark. Tijdens de veldbezoeken zijn meerdere keren ransuilen gehoord, ook zijn jongen waargenomen langs de Lange Kleiweg. Naast dit paartje, zijn ook ter plaatse van de Rijswijkse Golfbaan jonge ransuilen [waargenomen](#). Dit betreft dus een tweede broedpaar gelegen op 1,5 km van het paartje in het Wilhelminapark.
- **Jaar 2018 en 2019:** geen waarnemingen bekend van jonge ransuilen, enkel van volwassen individuen. Het is niet bekend of ransuilen gebroed hebben binnen projectgebied gedurende deze twee jaren.
- **Jaar 2020:** in augustus is één roepend jong van ransuil vastgesteld in een particuliere tuin langs het Jaagpad. Het is niet duidelijk of dit jong ook hier groot gebracht was, of juist elders – bijvoorbeeld in het nabijgelegen TNO gebied of de eerdere broedlocatie op de Rijswijkse golfclub.
- **Jaar 2021:** ter plaatse van de Schoffel is één nestlocatie vastgesteld van ransuil waar gebroed is en één roestplaats in gebruik door maximaal 2 dieren.

Afbeelding 11: ransuil activiteit projectgebied en omgeving van het projectgebied voor de laatste 10 jaar (bureaustudie).

Aanvullend op de bureaustudie, is in combinatie met de veldbezoeken van onderhavige quickscan ook een potentie inschatting uitgevoerd met betrekking tot leefgebied van ransuil. Uit deze potentie inschatting (zie afbeelding 10) blijkt dat, naast de Schoffel, voornamelijk het Elsenburgerbos en Wilhelminapark het meest geschikt zijn voor de ransuil. Hier zijn de meeste nesten aangetroffen die (potentieel) kunnen worden gebruikt door de ransuil om te broeden. Tijdens de veldbezoeken zijn ter plaatse van 2 nesten in het Wilhelminapark ook braakballen van ransuil aangetroffen (zie afbeelding 10 & 12). Daarnaast zijn hier ook verschillende potentiële roestlocaties aanwezig. Een groot deel van potentieel geschikte roestplaatsen voor ransuil (bestaande uit groepen groenblijvende coniferen, dichte bosjes en struiken) zijn ook aanwezig binnen de parken. Met betrekking tot roestplaatsen zijn echter ook relatief veel geschikte locaties verspreid aanwezig door heel het projectgebied. Voorbeelden hiervan zijn verschillende dichte coniferen groepen in particuliere tuinen langs het Jaagpad en ten zuiden van Pasgeld-Oost.

Tot slot is voornamelijk in de parken ook veel geschikt foerageergebied voor ransuil aanwezig in de vorm van (extensief) beheerde grasvelden omgeven door stukjes bos en struweel (zie afbeelding 12). Tijdens de veldbezoeken zijn in deze grasvelden veel muizenholletjes aangetroffen. Graslanden in een bosrijke omgeving met een gezonde populatie (veld)muizen zijn uitermate geschikt als foerageergebied voor ransuil.

Afbeelding 12: impressie geschikte foerageergebieden in de parken (links) en braakbal ransuil onder nest in Wilhelminapark (rechts)

Met betrekking tot de deelgebieden waar (naar verwachting) grootschalige ontwikkeling plaats gaat vinden is het volgende vastgesteld met betrekking tot ransuil:

- Binnen deelgebied Pasgeld-Oost zijn geen bomen aanwezig waarin een ransuil zou kunnen broeden. Wel is het gebied geschikt voor de ransuil om te foerageren. Gezien de nabijheid van bezette nesten in het verleden (o.a. 2021 – Schoffel en 2020 – omgeving Jaagpad) én de geschiktheid van het deelgebied als foerageergebied (door aanwezigheid open gras- en rietland in een rustige omgeving) kan Pasgeld-Oost mogelijk een functie hebben als essentieel foerageergebied voor ransuil.
- Binnen deelgebied Lange Kleiweg zijn veel bomen en bosplantsoenen aanwezig waarin een ransuil zou kunnen broeden, mits een geschikt nest ontstaat (bijvoorbeeld een oud nest van kraaiachtigen). Tijdens de veldbezoeken in 2022 is slechts één nest waargenomen die potentieel geschikt is voor ransuil, echter kunnen in de toekomst ook nieuwe nesten gebouwd worden die geschikt zijn voor ransuil.
- Binnen deelgebied Bedrijventerrein TNO zijn tijdens de veldbezoeken geen nesten aangetroffen die in 2022 in gebruik kunnen worden genomen door ransuil. Echter zijn mogelijk nesten gemist i.v.m. beginnend blad aan de bomen en veiligheidseisen TNO (waardoor niet alle bomen in detail geïnspecteerd zijn). Voor de ransuil geldt binnen dit deelgebied daarom hetzelfde als voor de overige verwachte categorie 4 soorten: toekomstige vestiging van ransuil binnen dit deelgebied is middels onderhavige quickscan niet uit te sluiten aangezien er geschikt biotoop aanwezig is (dichte bosjes en bomenrijen waarin geschikte nesten kunnen worden gebouwd, bijvoorbeeld door kraaien, voor de ransuil). Ook kan het deelgebied mogelijk deel uitmaken van essentieel foerageergebied voor ransuil, gezien de nabijheid van bezette nesten in het verleden.

De nesten van ransuil (categorie 4) zijn jaarrond beschermd middels artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming (Box 2), dus ook als het nest niet in gebruik is om te broeden. Ook essentieel leefgebied voor de ransuil (foerageergebieden, roestplaatsen) is beschermd. Deze elementen kunnen door (ontwikkelings) werkzaamheden worden vernield of aangetast wat een overtreding van artikel 3.1 betreft. Om overtreding van artikel 3.1 te voorkomen, dient in eerste instantie het leefgebied van de ransuil binnen het projectgebied middels aanvullend onderzoek gedetailleerd in kaart gebracht. Middels dit onderzoek kan bepaald worden welke delen essentieel zijn voor het voortbestaan van de ransuil populatie in het projectgebied. Met deze informatie kan daarna (indien nodig) een ontheffingstraject gestart worden, waarvoor een wettelijk belang dient te worden aangedragen. Dit aanvullende onderzoek wordt reeds in 2022 uitgevoerd. Alle potentieel geschikte elementen voor ransuil (zie afbeelding 10) worden hiermee onderzocht op gebruik door ransuil.

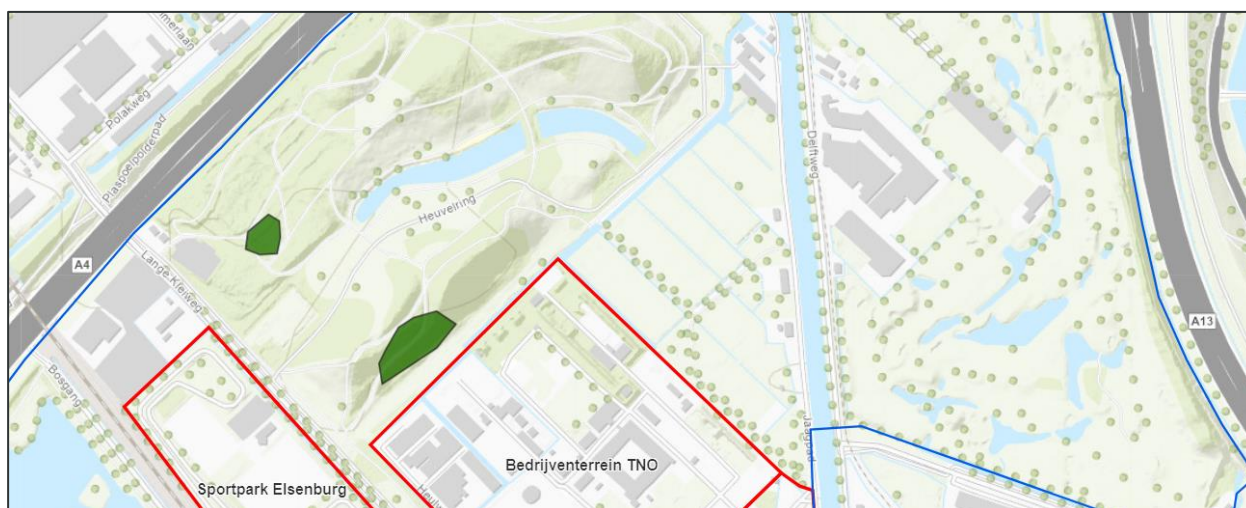
Jaarrond beschermde nesten categorie 5 – voldoende alternatief

Voor vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten uit categorie 5 biedt het projectgebied geschikt biotoop, omdat het projectgebied een groot aandeel bosrijkpark bevat, en naast veel bomen ook bebouwing, struwelen, watergangen en veel groen aanwezig zijn binnen projectgebied. De verschillende categorie 5 soorten die in het projectgebied voorkomen of verwacht worden, zijn hieronder globaal toegelicht voor het hele projectgebied. Voor deze soorten wordt enkel aangegeven waar de meest kansrijke gebieden liggen, en wordt niet concreet per deelgebied aangegeven welke soorten hier verwacht zouden kunnen worden. Dit omdat alternatieven voor de soorten namelijk altijd aanwezig zijn aangezien een groot deel van het projectgebied buiten de ontwikkelingsgebieden valt en behouden blijft (Wilhelminapark, Elsenburgerbos, Rijswijkse golfbaan, woonwijken met tuinen en park langs het Jaagpad, enz.).

Koloniebroeders

Binnen projectgebied worden de volgende koloniebroeders met jaarrond beschermd nest verwacht: blauwe reiger, boerenzwaluw en huiszwaluw.

Met betrekking tot blauwe reiger zijn twee omvangrijke kolonies aanwezig in het Elsenburgerbos (zie afbeelding 13). In totaal zijn verspreid over beide kolonies tientallen nesten aanwezig, gebouwd in zwarte dennen. Deze nesten worden ook gebruikt als slaap- en rustplaats. Naast deze kolonies, biedt de rest van het projectgebied ook geschikt biotoop voor de blauwe reiger om te broeden en te foerageren. De afwisseling van bos, bomenrijen, grasvelden, rietlanden, meren en vele watergangen vormt leefgebied van hoge kwaliteit voor de blauwe reiger.

Afbeelding 13: locatie kolonies blauwe reiger (groen contour) in het Elsenburgerbos, buiten de ontwikkelingsgebieden.

Huiszwaluw en boerenzwaluw kunnen mogelijk gebruik maken van de bebouwing binnen projectgebied om te broeden. Met name de woonwijken langs het Jaagpad en de particuliere woningen met schuren langs beide zijden van de Vliet bieden broedgelegenheid voor deze soorten. De waterrijke omgeving binnen projectgebied (o.a. waterpartijen binnen de parken, Pasgeld-Oost en het Slagenlandschap) kan ook gebruikt worden door deze soorten om te foerageren.

Holenbroeders

Voor holenbroeders met een jaarrond beschermd nest uit categorie 5 biedt het projectgebied zeer geschikt

biotoop. Binnen projectgebied zijn veel bossen, houtopstanden en bomenrijen aanwezig met holtes, spleten, kieren en loszittend schors. Naast bomen is ook (steeds meer) stand dood hout aanwezig op meerdere locaties. Met name het Elsenburgerbos, Wilhelminapark, noordelijk deel van het TNO gebied en de houtopstanden tussen de A13 en de Rijswijkse Golfbaan bieden veel geschikt leefgebied voor holenbroeders met jaarrond beschermd nest. Tot slot is binnen projectgebied ook bebouwing aanwezig die geschikt biotoop biedt (spleten, kieren, loszittende dakpannen, dakranden...), voornamelijk in de woonwijken en particuliere woningen langs het Jaagpad en de Vliet.

In de bomen en staand dood hout kunnen soorten als boomklever, boomkruiper, glanskop, groene specht, grauwe vliegenvanger, grote bonte specht, koolmees, pimpelmees en spreeuw broeden. In bomen met grotere holten en/of bomen met veel klimop kan ook de bosuil broeden. De grauwe vliegenvanger kan tevens broeden in de in het projectgebied aanwezige bomen waar klimop tegen de stam aan groeit. In solitaire bomen aan de rand van bos en bosjes kan ook torenvalk broeden. Voor torenvalk is namelijk ook voldoende open en halfopen land beschikbaar binnen projectgebied om te jagen. In de bebouwing binnen het projectgebied kunnen soorten als boomkruiper, koolmees, pimpelmees en spreeuw ook broeden.

IJsvogels maken nestholtes in steile oevers of in boomkluiten van omgewaaide bomen langs watergangen. Voor de ijsvogel is met name in het Elsenburgerbos, Wilhelminapark en TNO gebied veel geschikt biotoop aanwezig door de aanwezigheid van veel bos en houtopstanden nabij, langs- of op eilandjes in waterpartijen. Recentelijk is in de parken ook een [ijsvogelwand](#) aangelegd.

Ekster en zwarte kraai

Binnen projectgebied zijn tijdens de veldbezoeken veel nesten van ekster of zwarte kraai aangetroffen (zie afbeelding 10). Het projectgebied biedt geschikt biotoop voor deze soorten (hoge bomen, dichte vegetatie). Deze soorten kunnen ook in de toekomst (nieuwe) nesten bouwen binnen projectgebied.

Oeverzwaluw

Voor oeverzwaluwen is in de huidige situatie geen geschikt habitat aanwezig. Deze vogels broeden in steile hellingen. Als grondhopen met een steile helling in de ontwikkelingsgebieden binnen projectgebied (zoals voorbelasting) worden aangebracht bestaat in het broedseizoen de kans dat oeverzwaluwen gaan broeden in deze steile hellingen.

Vogelnesten uit categorie 5 zijn jaarrond beschermd, middels artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming (box 1), dus ook als het nest niet in gebruik is om te broeden. Voor jaarrond beschermde nesten uit categorie 5 geldt echter dat als in de omgeving voldoende alternatief aanwezig is, de nesten een gelijke beschermingsstatus hebben als niet-jaarrond beschermde nesten. In dit geval is voor alle aanwezige en te verwachten soorten voldoende alternatief in de omgeving en geldt de bescherming alleen wanneer een broedgeval aanwezig is.

Niet jaarrond beschermde nesten (algemene broedvogels)

In de bossen, grasvelden, rietkragen, bebouwing, struwelen en watergangen van het projectgebied worden een groot aantal soorten van niet-jaarrond beschermde nesten van vogels verwacht. De nesten en functionele leefomgeving van deze soorten zijn beschermd middels artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming (Box 2).

Door de werkzaamheden uit te voeren tijdens het broedseizoen kunnen nesten in het projectgebied worden vernield en kunnen eieren en individuen worden beschadigd of gedood. Dit betreft een overtreding van artikel 3.1. Tijdens het voorjaar en de zomer is de kans op aanwezigheid van vogelnesten het grootst. Als in deze gevoelige periode wordt gewerkt dient rekening te worden gehouden met broedvogels en moeten eventueel maatregelen worden genomen om het doden van vogels en de vernieling en beschadiging van nesten en eieren te voorkomen.

3.1.3 VLEERMUIZEN

Op basis van het bureauonderzoek worden de volgende vleermuizen verwacht binnen het projectgebied/invloedssfeer van de werkzaamheden: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, watervleermuis, gewone grootoorvleermuis en franjestaart (alle Habitatrichtlijn).

Alle in Nederland voorkomende vleermuizen, hun migratieroutes, voortplantingsplaatsen en rustplaatsen,

zijn beschermd middels artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming (Box 3). De bebouwing, bomen en watergangen in het projectgebied kunnen op diverse manieren een functie hebben voor vleermuizen.

Box 3: Artikel 3.5: Habitatrichtlijn.

Artikel 3.5 Habitatrichtlijn

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

De verwachte soorten vleermuizen en functies verschillen echter binnen de deelgebieden van het projectgebied. In onderstaande paragrafen is daarom onderscheid gemaakt tussen deelgebieden waar naar verwachting gebiedsontwikkeling plaats gaan vinden, en het overige deel van het projectgebied waar geen ontwikkelingen verwacht worden.

Pasgeld-Oost

Binnen dit deelgebied is geen bebouwing aanwezig. Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen in bebouwing kunnen uitgesloten worden. Verder zijn binnen het ontwikkelingsgebied in dit deelgebied geen bomen aanwezig met holten of los schors, die kunnen dienen als voortplantings- en/of rustplaats voor vleermuizen. In de omgeving van het deelgebied (eilandje met houtsoptand tussen TNO en Pasgeld-Oost, en particuliere tuinen ten zuiden van het deelgebied) zijn wel bomengroepen aanwezig. Deze vallen echter buiten de invloedssfeer van de gebiedsontwikkeling. Binnen het ontwikkelingsgebied van dit deelgebied zijn enkel wat jonge schietwilgen (opschot) aanwezig. Het deelgebied functioneert mogelijk wel als vliegroute/foerageergebied voor verschillende soorten vleermuizen. Binnen het deelgebied zijn namelijk enkele smalle watergangen en vochtig gras- en rietland aanwezig. Grootschalige lijnvormige elementen en dekking van bomen ontbreken. In de omgeving zijn voldoende gelijkwaardige alternatieve en/of geschiktere vliegroutes/foerageergebieden aanwezig. Alternatieven zijn bijvoorbeeld de Vliet, de parken en particuliere tuinen ten zuiden van Pasgeld-Oost en het Wilhelminapark en Elsenburgerbos. Al deze locaties blijven behouden. Derhalve vormt het ontwikkelingsgebied in Pasgeld-Oost geen essentieel onderdeel van de functionele leefomgeving van verblijfplaatsen van vleermuizen. De gebiedsontwikkeling van Pasgeld-Oost zal dan ook niet leiden tot een overtreding van artikel 3.5, lid 4, van de Wet natuurbescherming (Box 3). In Tabel 4 wordt per vleermuissoort weergegeven welk beschermd element verwacht wordt binnen dit deelgebied.

Tabel 4: Verwachte beschermde elementen per vleermuissoort – deelgebied Pasgeld-Oost

Soort	Type verblijfplaats				Vliegroute (niet essentieel)	Foerageergebied (niet essentieel)
	Zomer-	Kraam	Paar	Massa-winter		
Gewone dwergvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Gewone grootoorvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Laatvlieger	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Meervleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Rosse vleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Ruige dwergvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Watervleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja

Wel geldt voor de mogelijk aanwezige vleermuizen binnen Pasgeld-Oost de zorgplicht zoals opgenomen in artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming (Box 4). Dit houdt in dat foeragerende en langsvliegende vleermuizen niet onnodig mogen worden verstoord door verlichting.

Box 4: Artikel 1.11, Zorgplicht.

Artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura-2000 gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.
 2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura-2000 gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:
 - a. dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
 - b. indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
 - c. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.
- Het eerste lid is niet van toepassing op handelen of nalaten in overeenstemming met het bij of krachtens deze wet of de Visserijwet 1963 bepaalde.

Lange Kleiweg

Binnen dit deelgebied is geen bebouwing aanwezig. Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen in bebouwing kunnen uitgesloten worden. Wel zijn binnen het deelgebied veel bomen aanwezig in bomenrijen en bosplantsoenen. In deze bomen zijn tijdens de veldbezoeken in maart 2022 echter maar weinig holten, kieren, spechtengaten, scheuren van voldoende omvang waargenomen die kunnen dienen als voortplantings- of rustplaats voor verschillende soorten vleermuizen. Dit heeft te maken met het beheer: de bomenrijen langs de Lange Kleiweg en de naastgelegen fietspaden worden intensief onderhouden (snoei, verwijderen dode takken) in verband met veiligheid. De bomen in de plantsoenen zijn zeer dicht naast elkaar aangeplant in het verleden, waardoor hier voornamelijk hoge en dunne bomen aanwezig zijn, met nauwelijks tot geen diepe holten, kieren of scheuren. Niet alle bomen zijn echter in detail geïnspecteerd, waardoor verblijfplaatsen van vleermuizen echter niet volledig kunnen worden uitgesloten. Ook kunnen alsnog holten ontstaan in de volgende jaren. In tabel 5 is aangegeven van welke soorten verblijfplaatsen niet uitgesloten kunnen worden.

De bomenrijen en bosplantsoenen in dit deelgebied kunnen mogelijk dienen als onderdeel van een vliegroute en foerageergebied voor vleermuizen. Met name de bomenrijen vormen een lijnvormig geheel, dat geleiding biedt aan vleermuizen die zich verplaatsen van rustplaatsen in de bebouwde kom naar foerageergebied elders, bijvoorbeeld in het Elsenburgbos of het Wilhelminapark. Er kan niet worden uitgesloten dat de mogelijk aanwezige vliegroute van essentieel belang zijn voor de functionaliteit van de (in de omgeving van het projectgebied) aanwezige verblijfplaatsen van vleermuizen. Met betrekking tot foerageergebied, zijn tussen de bomenrijen en bosplantsoenen zijn hier en daar enkele grasveldjes geleden. In deze (insectenrijke) luwte kunnen vleermuizen foerageren. Dit is al waargenomen in 2021 tijdens het soortgericht onderzoek ter plaatse van de Schoffel. Wel zijn in de omgeving veel alternatieve foerageergebied aanwezig (met name het Elsenburgerbos en Wilhelminapark), waardoor deze grasveldjes geen essentieel foerageergebied vormen.

Tabel 5: Verwachte beschermde elementen per vleermuissoort – deelgebied Lange Kleiweg.

Soort	Type verblijfplaats				Vliegroute (mogelijk essentieel)	Foyerageergebied (niet essentieel)
	Zomer-	Kraam	Paar	Massa-winter		
Gewone dwergvleermuis	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja
Laatvlieger	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Rosse vleermuis	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja
Ruige dwergvleermuis	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja

Bedrijventerrein TNO

De bebouwing kan op verschillende manieren dienen als voortplantings- en rustplaats. In verband met veiligheidseisen van TNO zijn niet alle gebouwen in detail geïnspecteerd. Wel is globaal geconstateerd dat de bebouwing grotendeels uit kantoorgebouwen, opslagloodsen en onderzoekslaboratoria met platte daken bestaat. Dit houdt in dat vooralsnog enkel daar waar openingen en kieren in gevels of dakranden, boeiboorden en/of spouwmuur aanwezig zijn, verblijfplaatsen van vleermuizen verwacht kunnen worden. Verder liggen de meeste kansen voor vleermuizen in het TNO gebied, hier is oudere- en deels vervallen/niet in gebruik zijnde bebouwing aanwezig. In tabel 5 is aangegeven welke soorten hier verwacht kunnen worden. Binnen het BPRC gebied daarentegen zijn veel minder kansen aanwezig voor vleermuizen (voornamelijk modernere gebouwen met platte/ metalen daken, en gevels bekleed met panelen).

In de bomen zijn tijdens het veldbezoek op verschillende locaties een aantal holten waargenomen, die

kunnen dienen als voortplantings- of rustplaats voor vleermuizen. Dit met name in de dichte bosjes en bomenrijen in het noordoostelijke deel van het TNO gebied, dat niet meer in gebruik is. Hier zijn tijdens het veldbezoek al minimaal 4 bomen met holtes van groot formaat aangetroffen en kunnen ook veel andere bomen met holtes worden verwacht, aangezien hier veel hoge- en oudere bomen aanwezig, met name ook populieren met takbreuk en dood hout. Niet alle stammen en takken van de bomen konden ten tijde van het veldbezoek goed worden bekeken in verband met de grote van het deelgebied. Hierdoor zijn niet alle aanwezige holten in kaart gebracht.

De bomen en watergangen in dit deelgebied kunnen mogelijk dienen als onderdeel van een vliegroute en foerageergebied voor vleermuizen. De bomen en watergangen vormen een lijnvormig geheel, dat geleiding biedt aan vleermuizen die zich verplaatsen van rustplaatsen in de bebouwde kom naar foerageergebied elders, bijvoorbeeld in het Elsenburgbos of het Wilhelminapark. Ook vormen de watergangen mogelijk een verbinding tussen de Vliet en de parken en groen ten westen van de Lange Kleiweg. De watergangen in het noordoostelijke gedeelte van het TNO gebied zijn grotendeels omgeven door bomenrijen of bosjes, wat de wind tegenhoudt, waardoor er een (insectenrijke) luwte ontstaat, die zeer geschikt is als vliegroute en foerageergebied voor vleermuizen. Er kan niet worden uitgesloten dat de mogelijk aanwezige vliegroute en/of foerageergebied van essentieel belang zijn voor de functionaliteit van de (in de omgeving van het projectgebied) aanwezige verblijfplaatsen van vleermuizen.

In Tabel 6 is aangegeven welke soorten en welke type verblijfplaatsen worden verwacht binnen projectgebied, en waar deze verwacht worden (bebouwing en/of bomen).

Tabel 6: Verwachte beschermde elementen per vleermuissoort – deelgebied TNO. **Bo**: verwacht in bomen **Be**: verwacht in bebouwing

Soort	Type verblijfplaats				Vliegroute (mogelijk essentieel)	Foeerageergebied (mogelijk essentieel)
	Zomer-	Kraam	Paar	Massa-winter		
Franjestaart	Ja ^{Bo}	Ja ^{Bo}	Ja ^{Bo}	Nee	Ja	Ja
Gewone dwergvleermuis	Ja ^{Bo+Be}	Ja ^{Be}	Ja ^{Bo+Be}	Mogelijk*	Ja	Ja
Gewone grootoorvleermuis	Ja ^{Bo+Be}	Ja ^{Bo+Be}	Ja ^{Bo+Be}	Nee	Ja	Ja
Laatvlieger	Ja ^{Be}	Ja ^{Be}	Ja ^{Be}	Nee	Ja	Ja
Meervleermuis	Ja ^{Be}	Ja ^{Be}	Ja ^{Be}	Nee	Ja	Ja
Rosse vleermuis	Ja ^{Bo}	Ja ^{Bo}	Ja ^{Bo}	Mogelijk^	Ja	Ja
Ruige dwergvleermuis	Ja ^{Bo+Be}	Nee	Ja ^{Bo+Be}	Nee	Ja	Ja
Watervleermuis	Ja ^{Bo}	Ja ^{Bo}	Nee	Mogelijk^	Ja	Ja

* Indien gebouwen met spouwmuren aanwezig zijn kunnen massawinterverblijfplaatsen niet uitgesloten worden.

^ Indien bomen aanwezig zijn met zeer diepe holtes of holle hoofdstammen kunnen grote groepen overwinterende dieren niet uitgesloten worden.

Van ruige dwergvleermuizen zijn slechts twee kraamverblijfplaatsen bekend in Nederland, hoewel er ruimschoots en in de juiste periode onderzoek gedaan is naar kraamverblijfplaatsen. Derhalve kunnen deze locaties beschouwd worden als uitzonderlijk en kan een kraamverblijfplaats binnen het projectgebied redelijkerwijs worden uitgesloten. De aanwezigheid van een massa-winterverblijfplaats van gewone dwergvleermuizen kan niet volledig worden uitgesloten. Dit omdat niet alle gebouwen in detail zijn geïnspecteerd én er gebouwen aanwezig zijn binnen het deelgebied die potentieel wel voldoende bufferwerking zouden kunnen hebben voor een massa winterverblijfplaats, indien bijvoorbeeld een spouwmuur aanwezig is. Met betrekking tot grote groepen overwinterende rosse vleermuizen en watervleermuizen kan niet volledig worden uitgesloten dat de bomen met holtes binnen dit deelgebied niet geschikt zijn om dergelijke groepen te herbergen, gezien het aantal bomen binnen het deelgebied (in noordoostelijke hoek) en het aandeel bomen met takbreuk en dood hout.

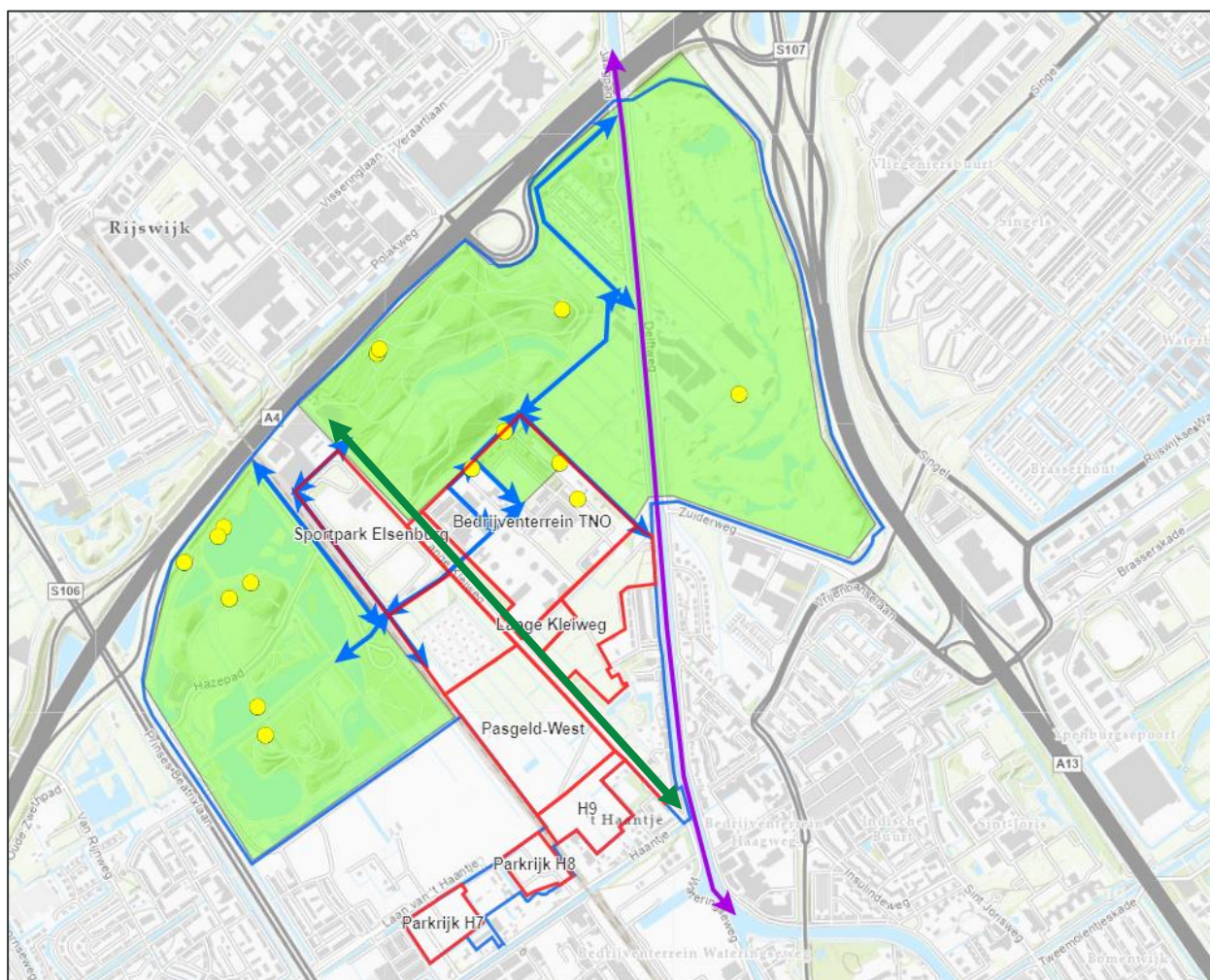
De sloop of renovatie van een gebouw of de kap van een bomen met daarin vleermuizen kan leiden tot het doden van vleermuizen en vernielen van voortplantings- en rustplaatsen, wat een overtreding van artikel 3.5 (Box 3) betreft. Ook het kappen van bomen en/of het dempen of versperren van een watergang die een essentiële vliegroute/essentieel foerageergebied van vleermuizen vormen betreft een overtreding van artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming. Om te bepalen of sprake is van een overtreding van artikel 3.5 dient in eerste aanleg te worden bepaald of voortplantings- en rustplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn in de eventueel ten slopen of renoveren gebouwen en de kappen bomen. Op het moment van schrijven van onderhavige quickscan is nog weinig concreets bekend over de uiteindelijke werkzaamheden en

planning binnen het Bedrijventerrein TNO. Om overtreding van artikel 3.5 te voorkomen wordt geadviseerd om voorafgaand aan toekomstige werkzaamheden in eerste instantie middels een aanvullende inspectie de bomen en gebouwen nauwkeuriger te inspecteren (voorkeur in winterperiode) om nader te bepalen welke soorten en type verblijfplaatsen hier verwacht en uitgesloten kunnen worden. Voorts kan middels vervolgonderzoek bepaald worden of hier daadwerkelijk voortplantings- en/of rustplaatsen en essentieel leefgebied (vliegroutes en foerageergebied) aanwezig zijn. Indien voortplantings- en/of rustplaatsen en essentieel leefgebied (vliegroutes en foerageergebied) aanwezig zijn dient een ontheffing op de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd.

Tot slot geldt voor de mogelijk aanwezige vleermuizen ter allen tijden binnen dit deelgebied de zorgplicht zoals opgenomen in artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming (Box 4). Dit houdt in dat foeragerende en langsvliegende vleermuizen niet onnodig mogen worden verstoord door verlichting.

Overige delen van het projectgebied

Het projectgebied biedt veel geschikt biotoop voor verschillende soorten vleermuizen. Gezien de oppervlakte van het gebied en het feit dat binnen dit gebied geen grootschalige ontwikkelingen verwacht worden, is het gebied slechts globaal beoordeeld. De belangrijkste bevindingen zijn weergegeven in afbeelding 14 en worden in onderstaande punten samengevat:

Afbeelding 14: overzicht biotoop vleermuizen projectgebied. Gele stippen: bomen waarin holtes van groot formaat zijn opgemerkt tijdens de veldbezoeken (nota: niet alle bomen zijn in detail geïnspecteerd vanwege de omvang van het gebied). Blauwe pijlen: watergangen omgeven door bomenrijen of bosjes, geschikt als vliegroute. Groene pijl: grootschalige bomenrij, geschikt als vliegroute. Paarse pijl: breed kanaal, geschikt als vliegroute en mogelijk essentiële vliegroute voor meervleermuis (bron: NDFF). Groene vakken: belangrijke foerageergebieden voor vleermuizen.

- Wat betreft voortplantings- of rustplaatsen van boombewonende vleermuizen bieden voornamelijk het Elsenburgerbos en Wilhelminapark veel geschikt biotoop. In de overige delen (golfbaan,

sportpark Elsenburg) is het aandeel potentieel geschikte bomen veel beperkter. In de parken daarentegen is een grote oppervlakte aan bos aanwezig. De meeste bomen zijn aangeplant gedurende de jaren 70 en 80 van afgelopen eeuw. Door veroudering, successie van de vegetatie en natuurlijke processen (ziekten, stormen, takbreuk) is het aandeel oudere bomen met dood hout steeds groter aan het worden. Hierdoor ontstaan steeds meer holten, kieren, spechtengaten, klimop, scheuren en/of los schors die kunnen dienen als voortplantings- of rustplaats voor verschillende soorten vleermuizen. In afbeelding 14 zijn enkele (opvallende) waargenomen geschikte bomen voor vleermuizen tijdens de veldbezoeken opgenomen. Naast deze bomen zijn naar verwachting nog meer geschikte bomen aanwezig. In de bomen met kleinere/minder diepere holtes worden individuele winter, zomer- en paarverblijfplaatsen van vleermuizen verwacht. De verwachte soorten worden overeen met de soorten in tabel 6. In de bomen met diepere holtes of holle takken en/of stammen worden kraamverblijfplaatsen verwacht van de rosse vleermuis en/of kunnen zelfs grotere groepen overwinterende watervleermuizen en rosse vleermuizen niet uitgesloten worden. Ook (kraam)verblijfplaatsen van zeldzame(re) soorten zoals de franjestaart, gewone grootoorvleermuis en watervleermuis kunnen hier worden verwacht. Met name rondom de waterpartijen in het Wilhelminapark zijn verschillende wilgen en populieren aangetroffen met holtes van groot formaat die zeer geschikt zijn als potentiële kraamlocatie voor deze boombewonende soorten.

- Locaties met veel kansen voor voortplantings- of rustplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen zijn voornamelijk aanwezig in de woonwijken ten zuiden van Pasgeld-Oost. Ook bieden de verspreid aanwezige particuliere woningen (en bijbehorende schuren) aan langs het Jaagpad en de Delftweg geschikte locaties voor voortplantings- of rustplaatsen van vleermuizen.
- Wat betreft foerageergebieden van vleermuizen bieden wederom de parken en de golfbaan de meeste kansen. De afwisseling van grasland, bossen en waterpartijen van groot vormt zeer geschikt foerageergebied. Tijdens eerder onderzoek van VanderHelm (kenmerk: RYRY20201272, d.d. 9-22-2021) zijn hier ook veel foeragerende gewone dwergvleermuizen en ruige dwergvleermuizen aangetroffen. Met name aan de oostzijde van de Lange Kleiweg, nabij het TNO terrein en in het Elsenburgerbos is zeer veel activiteit van langdurig foeragerende gewone dwergvleermuizen geconstateerd. Ook in het Wilhelminapark zijn foeragerende gewone dwergvleermuizen, ruige dwergvleermuizen en laatvliegers waargenomen. Op basis van habitat en verspreidingsgegevens (bron: NDFF) kunnen naast deze soorten ook rosse vleermuis, franjestaart, watervleermuis en gewone grootoorvleermuis hier foerageren.
- Wat betreft vliegroutes van vleermuizen zijn binnen projectgebied meerdere lijnvormige structuren aanwezig die geleiding kunnen bieden voor langsvliegende (groepen) vleermuizen. In de meeste gevallen betreft dit watergangen in combinatie met bomenrijen zoals tussen het Elsenburgerbos en het TNO terrein en rondom de Schoffel en het sportpark. Deze watergangen verbinden beide parken, en verbinden ook de stedelijke omgeving rondom projectgebied met de kern van de parken, waar veel foerageergebied aanwezig is. Deze vliegroutes kunnen ook gebruikt worden door soorten die aan water gebonden zijn, zoals de watervleermuis en meervleermuis. Deze soorten zijn namelijk aanwezig binnen projectgebied (bron: NDFF). Tot slot is de Vliet mogelijk een essentiële vliegroute voor watergebonden vleermuisensoorten zoals de meervleermuis en watervleermuis (bron: NDFF).

3.1.4 GRONDGEBONDEN ZOOGDIEREN

Op basis van het bureauonderzoek worden de volgende beschermde grondgebonden zoogdieren verwacht binnen het projectgebied: boommarter, steenmarter, eekhoorn en eikelmuis (allen nationaal beschermd, Box 1).

Eikelmuis (nationaal beschermd)

In een voormalig volkstuinencomplex direct ten westen van het projectgebied (ten zuiden van het Wilhelminapark) was een populatie eikelmuisen aanwezig. In de herfst van 2016 zijn in totaal door de Zoogdierverseniging [27 individuen weggevangen](#) en (na tussentijdse opvang en isolatie) teruggeplaatst in het oorspronkelijke verspreidingsgebied (Zuid-Limburg). Het volkstuinencomplex is hierna gesloopt en het deel van de bebouwing parallel aan het spoor is toen intact gebleven. Hier heeft VanderHelm in 2017 onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van eikelmuisen evenals in volkstuinencomplex de Schoffel (kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017), aan de andere kant van het spoor. Tijdens dit onderzoek zijn geen eikelmuisen meer aangetroffen. In 2021 is ter plaatse van de Schoffel opnieuw uitgebreid soortgericht onderzoek naar de eikelmuis uitgevoerd (kenmerk: RYRY20201272, d.d. 09-11-2021). Ook tijdens dit onderzoek zijn geen eikelmuisen meer aangetroffen.

Gezien de dieren zijn weggevangen en bij de eerdere soortgerichte onderzoeken nabij het kerngebied van de oorspronkelijke populatie geen eikelmuisen meer zijn aangetroffen, alsmede de soort hier niet in zijn natuurlijke verspreidingsgebied zit, kan de aanwezigheid van een populatie eikelmuisen redelijkerwijs uitgesloten worden binnen het projectgebied.

Boommarter en steenmarter (nationaal beschermd)

Binnen parken en recreatiebossen in de omgeving van steden in Zuid Holland (en zeker ook in Rijswijk) zijn de boommarter en steenmarter zeer zeldzaam en slechts incidenteel aanwezig. Tot nu toe betreffen de meeste waarnemingen in deze omgeving voornamelijk zwervende dieren die uit het binnenduingebied of de Biesbosch afkomstig zijn (Zoogdierwerkgroep Zuid Holland, 2019). Wel lijken beide soorten aan een opmars bezig te zijn. Zo is bijvoorbeeld in 2022 in het Balijbos te Zoetermeer een boommarter met jongen vastgesteld en is in het Bieslandse Bos te Pijnacker in 2018 meermaals een boommarter op een wildcamera vastgelegd. Binnen de directe omgeving van het projectgebied zijn tot nu toe enkel incidentele waarnemingen van boommarter bekend. Zo is in 2020 één boommarter (verkeersslachtoffer) aangetroffen langs de A4, ter hoogte van knooppunt Plaspoelpolder. Van steenmarter zijn geen waarnemingen bekend (bron: NDFF).

Binnen projectgebied is enkel (mogelijk) geschikt habitat aanwezig voor deze soorten binnen het Elsenburgerbos (inclusief het Volkstuincomplex Lommerijck), het Wilhelminapark en het noordoostelijke deel van het TNO gebied. Alleen hier zijn grotere- en rustigere aangesloten stukken bos en groen te vinden met grote bomen met holten, ruige hoekjes en takkenrillen die functioneel leefgebied kunnen bieden voor deze soorten. De recreatiedruk is namelijk, buiten het TNO gebied om, vrijwel overal hoog. Zo worden de parken dagelijks gebruikt door talloze wandelaars met loslopende honden. In de zomer wordt ook intensief gerecreëerd met o.a. feestjes en barbecues in de open lucht. Dit heeft naar verwachting een versturende werking op toekomstige vestiging van boommarter en steenmarter binnen het projectgebied.

Op basis hiervan kan essentieel beschermd leefgebied van boommarter en steenmarter binnen het grootste deel van het projectgebied (inclusief Pasgeld-Oost, de Schoffel en Lange Kleiweg) uitgesloten worden middels onderhavige quickscan. Incidenteel kan wel een zwervend exemplaar verwacht worden. Enkel binnen het Elsenburgerbos (inclusief het Volkstuincomplex Lommerijck), het Wilhelminapark en het noordoostelijke deel van het TNO gebied kan (toekomstige) permanente vestiging van boommarter en steenmarter niet volledig worden uitgesloten. Anno 2022 kan de permanente aanwezigheid van boommarter en steenmarter (op basis van de bureaustudie en inschatting habitat) wel redelijkerwijs uitgesloten worden, echter vinden de ontwikkelingen in het TNO gebied pas plaats vanaf (minimaal) 2025, waardoor in de toekomst opnieuw gekeken zal moeten worden naar de verdere opmars van deze soorten in Rijswijk.

Eekhoorn

Binnen projectgebied zijn geen waarnemingen van eekhoorn bekend (bron: NDFF). Tijdens de veldbezoeken zijn ook geen nesten van eekhoorns waargenomen binnen projectgebied. Eekhoorns maken vaak zelf een nest in boomkronen (opvallend, met een doorsnede van circa 50 cm, voetbalvormig). Wel zijn mogelijk bomen met holtes van voldoende omvang om gebruikt te worden door eekhoorn aangetroffen in het Wilhelminapark en Elsenburgerbos. De dichtstbijzijnde waarnemingen van eekhoorn zijn in het Rijswijkse Bos op circa 2 km ten noorden van het projectgebied. Binnen projectgebied bieden, net als voor de boommarter en steenmarter, enkel het Elsenburgerbos, het Wilhelminapark en het noordoostelijke deel van het TNO gebied potentieel geschikt habitat voor de eekhoorn door de aanwezigheid van grotere stukken aangesloten bos en hogere en oudere bomen waarin de eekhoorn een nest zou kunnen maken (of een holte gebruiken). In deze gebieden kan (toekomstige) permanente vestiging van eekhoorn niet volledig worden uitgesloten. Anno 2022 kan de permanente aanwezigheid van eekhoorn (op basis van de bureaustudie en inschatting habitat) wel redelijkerwijs uitgesloten worden.

In de rest van het projectgebied (inclusief Pasgeld-Oost, de Schoffel en Lange Kleiweg) kan de eekhoorn volledig uitgesloten worden.

Individuen en voortplanting- en rustplaatsen van de boommarter, steenmarter en eekhoorn zijn beschermd middels artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (Box 1). Aangezien binnen de gebieden waar toekomstige permanente vestiging van deze soorten niet uitgesloten kan worden ook grotendeels geen ontwikkelingen plaats gaan vinden, zal er ook geen sprake zijn van een overtreding in de toekomst. Uitzondering is het TNO gebied, waar gebiedsontwikkeling verwacht kan worden vanaf (minimaal) 2025.

Hier zal in de toekomst opnieuw moeten worden gekeken naar de verspreiding van boommarter, steenmarter en eekhoorn binnen Rijswijk. Indien deze soorten dan verwacht worden, zal om te bepalen of sprake is van een overtreding bepaald dienen te worden of voortplantings- en rustplaatsen van de boommarter, steenmarter of eekhoorn aanwezig zijn binnen toekomstig werkgebied. Indien voortplantings- en/of rustplaatsen van de boommarter, steenmarter en eekhoorn aanwezig zijn dient een ontheffing op de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd.

Tot slot worden in het projectgebied verschillende vrijgestelde zoogdieren zoals egel, haas, hermelijn, konijn, vos, wezel en verschillende soorten (spits-)muizen verwacht. Deze soorten worden beschermd middels de zorgplicht, artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming (Box 4).

3.1.5 REPTIELEN

Op basis van het bureauonderzoek worden de volgende beschermde reptielen verwacht binnen het projectgebied: ringslang (nationaal beschermd).

De ringslang is een zeer zeldzame verschijning in de Randstad. De populaties rondom Gouda en Waddinxveen zijn de dichtstbijzijnde vitale populaties. In de omgeving van het projectgebied zijn daarom ook geen waarnemingen bekend (bron: NDFF). Wel is de ringslang eenmalig (voor het eerst in 50 jaar) gemeld in een polder ten zuiden van Delft [in 2020](#). Het is onduidelijk of dit te relateren is aan uitzetten van dieren in het wild. Meerdere deelpopulaties elders in Nederland zijn ook zo ontstaan. Binnen projectgebied is op een enkele locatie (bijvoorbeeld Slagenlandschap of de waterpartijen en rietkragen in de parken) potentieel geschikt habitat aanwezig voor de ringslang. Echter kunnen voortplantings- en rustplaatsen van ringslang binnen projectgebied (en zeker binnen de ontwikkelingsgebieden) op basis van de huidige verspreiding en de vele barrières voor de soort in de omgeving van het projectgebied redelijkerwijs worden uitgesloten.

3.1.6 AMFIBIEËN

Op basis van het bureauonderzoek worden de volgende beschermde amfibieën verwacht binnen het projectgebied/invloedssfeer van de werkzaamheden: rugstreeppad (habitatrichtlijn).

De rugstreeppad komt in Zuid-Holland voornamelijk voor in en rond het duingebied, de polders ten noorden en oosten van Zoetermeer en in de Krimpenerwaard. In alle overige gebieden is de soort zeer zeldzaam of niet aanwezig. In de omgeving van Rijswijk zijn geen waarnemingen bekend van rugstreeppad (bron: NDFF). Een aantal (nog aanwezige waarnemingen in de NDFF) in de omgeving van Pijnacker-Nootdorp bleken na controle (van de waarneming met de waarnemer) door ecologen van VanderHelm Milieubeheer B.V. een waarneming van veenmol te zijn.

Binnen projectgebied is potentieel geschikt habitat voor de soort aanwezig binnen het Slagenlandschap en Pasgeld-Oost in de vorm van vochtig grasland met ondiepe poelen. Ook voorbelasting (aanwezig in Pasgeld-West) kan zeer geschikt zijn voor rugstreeppad. Echter kunnen voortplantings- en rustplaatsen van rugstreeppad binnen projectgebied (en zeker binnen de ontwikkelingsgebieden) op basis van de huidige verspreiding en de vele barrières voor de soort in de omgeving van het projectgebied worden uitgesloten. Door het Natuur-Wetenschappelijk Centrum is vanwege de aanwezigheid van geschikt biotoop in 2018 aanvullend onderzoek naar rugstreeppad uitgevoerd ter plaatse van Pasgeld-Oost (kenmerk: P18-118/W1527, d.d. oktober 2018). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de rugstreeppad hier inderdaad niet voorkomt.

In het projectgebied worden enkel vrijgestelde soorten bastaardkikker, bruine kikker, meerkikker, gewone pad en kleine watersalamander verwacht. Deze soorten worden beschermd middels de zorgplicht, artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming (Box 4). Dit houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.

3.1.7 OVERIGE SOORTEN

Binnen projectgebied worden (op basis van de bureaustudie en de veldbezoeken) geen beschermde (met uitzondering van de zorgplicht, zie Box 4) vissen, insecten, weekdieren, spinachtigen en kreeftachtige verwacht. Beschermde soorten binnen deze soortgroepen worden op basis van verspreiding en biotoop niet verwacht in het projectgebied.

3.2 BESCHERMDE GEBIEDEN

Aan de hand van gegevens van provincie Zuid-Holland en van het Ministerie van Economische Zaken is bepaald of beschermde natuurgebieden (Natura 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland en belangrijk weidevogelgebied) aanwezig zijn in of nabij het projectgebied. Indien door de ingreep mogelijk in de gebruiksfase een toename van stikstofuitstoot plaats vindt, zal worden bepaald of het nabijgelegen natuurgebied gevoelig is voor een toename van stikstof (effectenindicator, Alterra, 2006 - 2014). Voorts kan worden bepaald of het nodig is om een voortoets en/of stikstofdepositieberekening uit te voeren om te bepalen of sprake is van een mogelijk significant negatief effect op het beschermde natuurgebied.

Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State vastgesteld dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet gebruikt mag worden als basis om toestemming te verlenen voor activiteiten die leiden tot een stikstoftoename ter plaatse van stikstofgevoelige habitattypen en soorten in Natura 2000-gebieden. De maximaal toegestane neerslag van stikstof in gevoelig Natura 2000-gebied is op het moment van schrijven 0,005 mol N/ha/j.

Op 1 juli 2021 is een wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering) in-werking-getreden. In dit wetsvoorstel is een partiële vrijstelling opgenomen voor de bouwsector.

Het projectgebied maakt geen onderdeel uit van een natuurgebied dat beschermd wordt door de Wet natuurbescherming. Het dichtstbijzijnde beschermde Natura 2000-gebied dat gevoelig is voor stikstof is Westduinpark & Wapendal. Dit natuurgebied ligt op circa 8,5 kilometer ten noordwesten van het projectgebied.

De werkzaamheden gerelateerd aan de gebiedsontwikkeling binnen projectgebied (*bouw en sloop van woningen en utiliteitsgebouwen, grond-, weg- en waterbouw, waaronder straten, pleinen, energie-infrastructuur, buisleidingen, openbare hemelwater- en ontwateringsstelsels en vuilwaterriolen*) vallen onder de partiële vrijstelling voor de bouwsector.

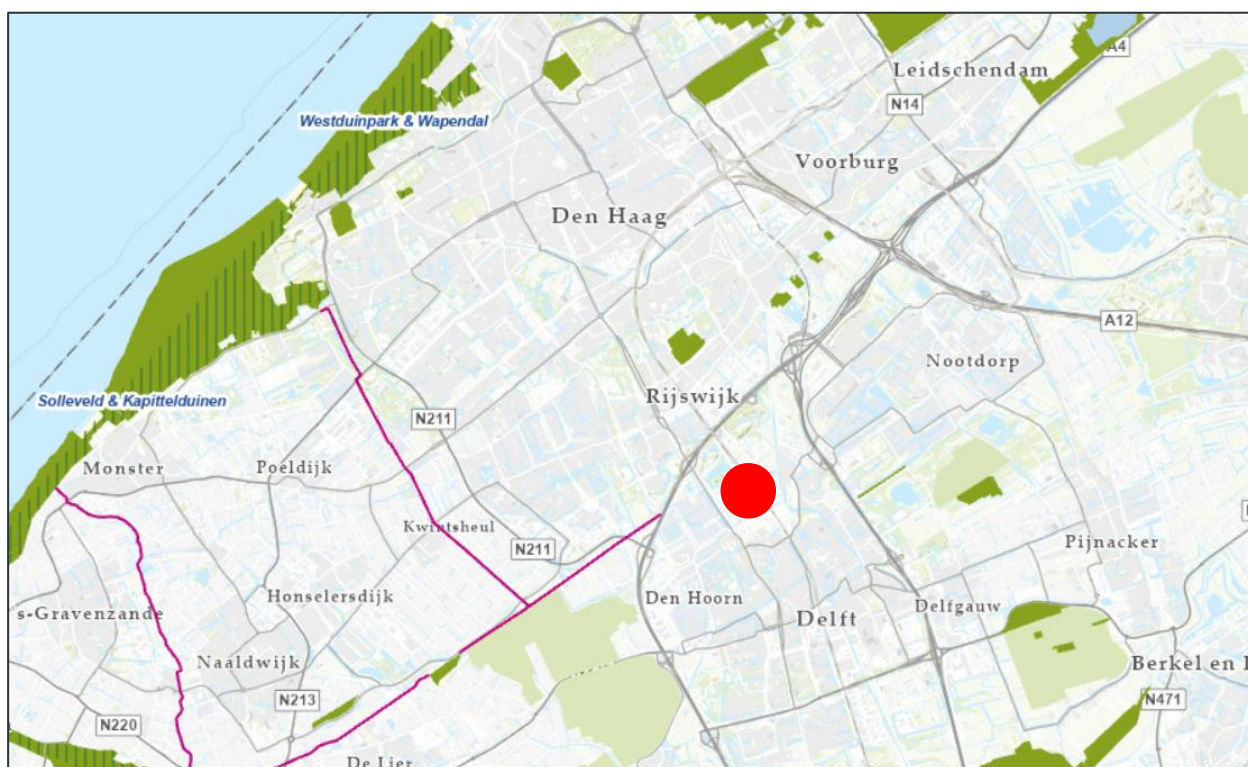
Wel geldt echter dat in de gebruiksfase sprake is van een toename aan uitstoot van stikstof ten opzichte van de huidige situatie door de realisatie van woningen. Gezien de afstand tot het voor stikstof gevoelige beschermde natuurgebied, kan een negatief extern effect op Natura 2000-gebieden niet op voorhand worden uitgesloten. Het onderdeel gebiedenbescherming, artikel 2.7, lid 2, van de Wet natuurbescherming is mogelijk van toepassing op het onderhavige project. In eerste aanleg dient een stikstofberekening te worden uitgevoerd. Overige externe effecten op het Natura 2000-gebied kunnen worden uitgesloten als gevolg van de redelijk grote afstand en barrière van stedelijk gebied tussen het projectgebied en het Natura 2000-gebied.

Overige externe effecten op het Natura 2000-gebied kunnen worden uitgesloten als gevolg van de redelijk grote afstand en barrière van stedelijk gebied tussen het projectgebied en het Natura 2000-gebied.

Het projectgebied maakt tevens geen deel uit van Natuurnetwerk Nederland (NNN). Het dichtstbijzijnde gebied dat deel uitmaakt van NNN is gelegen op circa 1200 meter ten noorden van het projectgebied. Gezien de afstand tot NNN wordt een negatief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN uitgesloten. Vervolgstappen met betrekking tot NNN zijn derhalve niet van toepassing.

Afbeelding 15 geeft het projectgebied weer in relatie tot beschermde natuurgebieden en NNN-gebieden.

Het gebied is niet gelegen in een belangrijk weidevogelgebied. Vervolgstappen met betrekking tot weidevogelgebied zijn derhalve niet van toepassing.

Afbeelding 15: Projectgebied (aangegeven met een rode stip) in relatie tot Natura 2000-gebieden (gearceerd), NNN-gebieden (donkergroen of paars gekleurd) en belangrijk weidevogelgebied (lichtgroen gekleurd).

3.3 BESCHERMDE HOUTOPSTANDEN

Om te bepalen of de houtopstand in het projectgebied beschermd is, is bepaald of de houtopstand:

- buiten de grenzen van de 'bebouwde kom Boswet' staat;
- groter is dan 10 are of een rijbeplanting betreft die uit meer dan 20 bomen bestaat.

De houtopstanden binnen projectgebied zijn groter dan 10 are/ betreft een rij van meer dan 20 bomen en zijn grotendeels gelegen buiten de 'bebouwde kom boswet' (zie afbeelding 16). Enkel het ontwikkelingsgebied van Pasgeld-Oost ligt binnen de 'bebouwde kom boswet' van gemeente Rijswijk. Hier zijn echter geen houtsoptanden aanwezig.

Houtopstanden buiten de 'bebouwde kom Boswet' met een oppervlakte groter dan 10 are/ bestaande uit een rij van meer dan 20 bomen zijn beschermd middels artikel 4.2 van de Wet natuurbescherming (

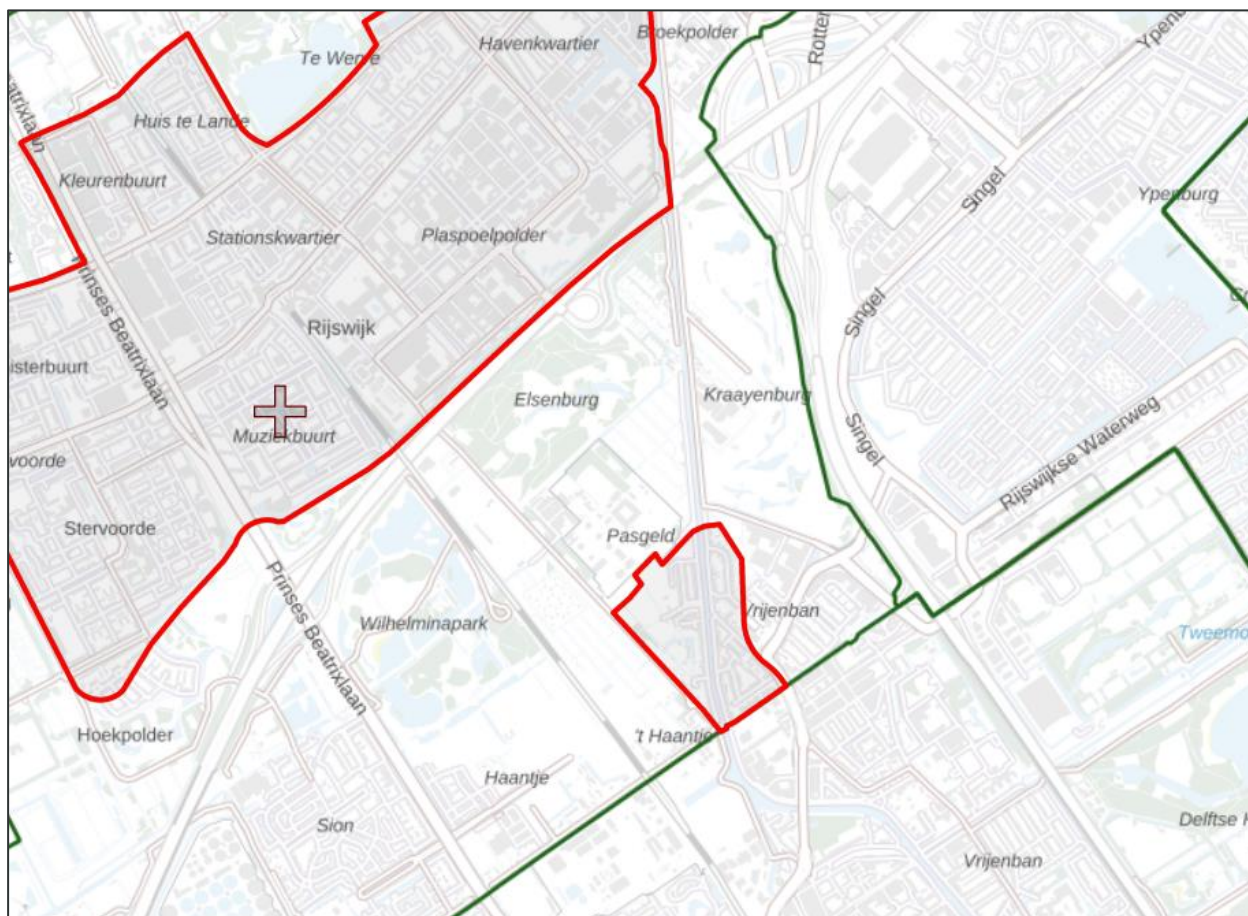
Box 5). Voor het geheel of gedeeltelijk vellen is vaak een melding bij gedeputeerde staten noodzakelijk. Met behulp van de Checklist Houtsoptanden van Omgevingsdienst Haaglanden kan bepaald worden of in dit specifieke geval een melding noodzakelijk is. Naar verwachting is dit wel het geval.

Box 5: Artikel 4.2: Bescherming houtopstanden.

Artikel 4.2 van de Wet natuurbescherming

1. Het is verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen of te doen vellen, met uitzondering van het periodiek vellen van griend- of hakhout, zonder voorafgaande melding daarvan bij gedeputeerde staten.
2. Provinciale staten kunnen bij verordening regels stellen over de melding, bedoeld in het eerste lid. Deze regels kunnen in elk geval betrekking hebben op:
 - a. de gegevens die bij de melding worden verstrekt;
 - b. de termijn waarbinnen de melding wordt gedaan, en
 - c. de wijze waarop de melding wordt gedaan.

Gedeputeerde staten kunnen het vellen van houtopstanden telkens voor ten hoogste vijf jaar verbieden ter bescherming van bijzondere natuur- of landschapswaarden.

Afbeelding 16: grens bebouwde kom boswet gemeente Rijswijk (gebied met rood contour) ten opzichte van het projectgebied (centraal gelegen).

4 CONCLUSIES EN VERVOLGSTAPPEN

In onderhavig hoofdstuk zijn de conclusies van de ecologische quickscan opgenomen die is uitgevoerd ten behoeve van het project 'Driehoek Pasgeld te Rijswijk'. Uit de ecologische quickscan blijkt dat tijdens de gebiedsontwikkeling rekening dient te worden gehouden met de Wet natuurbescherming. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen beschermde soorten, beschermde gebieden en beschermde houtopstanden. Tevens zijn te nemen vervolgstappen en/of (mitigerende) maatregelen opgenomen.

Binnen projectgebied vindt niet overal gebiedsontwikkeling plaats. Een groot deel van het projectgebied (onder andere Elsenburgerbos, Wilhelminapark, Rijswijkse golfclub, losse woningen en woningwijken langs het Jaagpad en Delftweg) blijft behouden in de huidige staat. Voor andere delen van het projectgebied (Parkrijk, Pasgeld-West en sportpark Elsenburg) is in het verleden reeds volledig onderzoek uitgevoerd en zijn de werkzaamheden opgestart aangezien hier geen elementen van zwaarder beschermde soorten vastgesteld zijn (zie tabel 2 voor referenties onderzoeken). Voor deelgebied de Schoffel is volledig onderzoek uitgevoerd waaruit blijkt dat zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn. In onderhavige paragrafen zijn derhalve enkel conclusies opgenomen voor gebieden waar gebiedsontwikkeling nog plaats gaat vinden en nog niet volledig onderzocht zijn (middels soortgerichte vervolgonderzoeken).

4.1 VERVOLGSTAP 1 : UITVOEREN VAN VERVOLGONDERZOEK

4.1.1 BESCHERMDE SOORTEN

Uit de ecologische quickscan blijkt dat de aanwezigheid van zwaarder beschermde soorten in het projectgebied niet kan worden uitgesloten. Voorafgaand aan het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald of zwaarder beschermde soorten binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden aanwezig zijn, middels een soortgericht onderzoek. De perioden waarin dit soortgerichte onderzoek dient te worden uitgevoerd staat beschreven in de Kennisdocumenten (BIJ12, 2017) en/of het vigerend vleermuisprotocol (NGB).

Deelgebied Pasgeld-Oost

Binnen dit deelgebied zijn geen elementen van zwaarder beschermde soorten aanwezig waar vervolgonderzoek naar benodigd is. Gezien de nabijheid van bezette nesten in het verleden (o.a. 2021 – Schoffel en 2020 – omgeving Jaagpad) én de geschiktheid van het deelgebied als foerageergebied (door aanwezigheid open gras- en rietland in een rustige omgeving) kan Pasgeld-Oost mogelijk deel uitmaken van essentieel foerageergebied voor ransuil. Gedurende 2022 wordt reeds gebiedsbreed onderzoek uitgevoerd naar leefgebied van ransuil binnen het hele projectgebied. Uit dit onderzoek (en de daarop volgende bureaustudie) zal blijken of Pasgeld-Oost daadwerkelijk essentieel is voor de ransuil.

Deelgebied Lange Kleiweg

Mogelijk worden de bestaande bomenrijen en bosplantsoenen binnen het huidige deelgebied Lange Kleiweg in toekomstige groene verbindingzones geïntegreerd. Wel zal de ruimte daar waar nodig heringericht zal worden (planten extra bomen, graven watergangen, realiseren van inritten naar de nieuwe wijken, aanleggen perken en groen). Hoe dit vorm gegeven gaat worden is op dit moment nog niet bekend. Afhankelijk van de omvang van de uiteindelijke ingreep kan vervolgonderzoek wel- of niet noodzakelijk zijn. Dit dient getoetst te worden door een deskundig ecooloog (bijvoorbeeld middels een risico-inspectie) op het moment dat de werkzaamheden bekend zijn. In tabel 7 zijn alle soortgroepen weergegeven waarvoor (in potentie) vervolgonderzoek nodig kan zijn, indien gekozen wordt een grootschalige ingreep (kap grote hoeveelheid bomen).

Tabel 7: Beschermde soort(groep)en die binnen deelgebied Lange Kleiweg waarnaar (mogelijk) vervolgonderzoek gedaan moet worden, afhankelijk van de omvang van de uiteindelijke ingreep.

Soort(groep)	Verwacht (V) / aangetroffen (A): locatie	Uitvoeringsperiode soortgericht onderzoek (Groen gearceerd: periode waarin onderzoek naar deze soort(groep) kan worden uitgevoerd)											
		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Vleermuizen	V: in bomen en vliegroutes												
Buizerd, havik, boomvalk, sperwer en ransuil	V: in (toekomstige) potentieel geschikte nesten in bomen												

Deelgebied TNO

Binnen dit deelgebied zijn nog geen concrete ontwikkelingsplannen bekend. Mogelijk wordt het terrein (of een deel ervan) in de toekomst herontwikkeld, in ieder geval niet vóór 2025. Waarschijnlijk dienen de conclusies van onderhavige quickscan t.z.t. geactualiseerd te worden. Ook zijn niet alle bomen en bebouwing binnen dit deelgebied nu al in detail geïnspecteerd. Derhalve wordt geadviseerd om in de toekomst, zodra duidelijk is welke werkzaamheden daadwerkelijk uitgevoerd worden, aanvullende ecologische risico-inspectie(s) uit te voeren (een actualiserende quickscan uit te voeren). Middels deze inspectie(s) kan worden beoordeeld of tijdens de uitvoering van werkzaamheden rekening gehouden dient te worden met de Wet natuurbescherming, en voor welke specifieke soortgroepen vervolgonderzoeken noodzakelijk zijn. In tabel 8 zijn alle soortgroepen weergegeven waarvoor (in potentie) vervolgonderzoek nodig kan zijn. Afhankelijk van de uitkomst van de ecologische risico-inspecties t.z.t. is het aannemelijk dat een aantal soort(groep)en vervallen.

Tabel 8: Beschermde soort(groep)en die binnen deelgebied TNO op basis van de huidige informatie niet kunnen worden uitgesloten en waarnaar (mogelijk) vervolgonderzoek gedaan moet worden.

Soort(groep)	Verwacht (V) / aangetroffen (A): locatie	Uitvoeringsperiode soortgericht onderzoek											
		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Vleermuizen	V: in gebouwen en bomen en vliegroutes												
Buizerd, havik, boomvalk, sperwer en ransuil	V: in toekomstige potentieel geschikte nesten in bomen												
Huismus	V: openingen en kieren in gevels, dakranden en daken												
Gierzwaluw	V: openingen en kieren in gevels, dakranden en daken												
Boommarter, steenmarter en eekhoorn	V: in bomen, boomholten en rommelige hoekjes												

Legenda:

Oranje gearceerde soortgroepen: nu al duidelijk dat in de toekomst vervolgonderzoek nodig zal zijn.

Blauw gearceerde soortgroepen: noodzaak van vervolgonderzoek dient in de toekomst bevestigd of uitgesloten te worden middels aanvullende inspecties.

Groen gearceerd: periode waarin onderzoek naar deze soort(groep) kan worden uitgevoerd.

4.1.2 BESCHERMDE GEBIEDEN

In Tabel 9 is met betrekking tot gebiedsbescherming weergegeven welke vervolgstappen noodzakelijk zijn. Deze vervolgstappen zijn van toepassing voor alle deelgebieden binnen projectgebied waar woningbouw (of bouw van bedrijfsterreinen) plaats gaat vinden.

Tabel 9: Beschermde gebiedstypes binnen het projectgebied en de bijbehorende vervolgstappen en/of maatregelen.

Beschermde gebieden	Vervolgstappen en te nemen maatregelen om overtreding Wet natuurbescherming te voorkomen
Natura 2000-gebied	Effecten op Natura 2000-gebied Westduinpark & Wapendal kunnen op voorhand niet worden uitgesloten. In eerste aanleg is een stikstofdepositie-berekening nodig om te bepalen of effecten op het Natura 2000-gebied optreden. Indien uit de stikstofdepositie-berekening blijkt dat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten dan dient een passende beoordeling opgesteld te worden. Op het moment van schrijven geldt dat, voor iedere ruimtelijke ontwikkeling die tot een toename van stikstofdepositie leidt ter plaatse van stikstofgevoelige habitattypen in Natura 2000-gebieden waarvan de kritische depositiewaarde wordt overschreden en waarvoor nog geen onherroepelijke natuurvergunning is verleend, een natuurvergunning (of verklaring van geen bedenkingen) moet worden aangevraagd.
Natuurnetwerk Nederland	Geen effecten te verwachten. Vervolgstappen zijn dan ook niet noodzakelijk.
Beschermde weidevogelgebied	Geen effecten te verwachten. Vervolgstappen zijn dan ook niet noodzakelijk.

4.1.3 BESCHERMDE HOUTOPSTANDEN

In Tabel 10 is met betrekking tot beschermde houtopstanden aangegeven welke vervolgstappen noodzakelijk zijn.

Tabel 10: Beschermde houtopstanden binnen het projectgebied en de bijbehorende vervolgstappen en/of maatregelen.

Beschermde houtopstanden	Vervolgstappen en te nemen maatregelen om overtreding Wet natuurbescherming te voorkomen
De bomen in het projectgebied zijn beschermde houtopstanden.	Een melding in het kader van beschermde houtopstanden dient verricht te worden bij gedeputeerde staten voorafgaand aan het kappen van de bomen in het projectgebied. Mogelijk dient daarnaast voor het kappen van de bomen een omgevingsvergunning te worden aangevraagd bij gemeente Rijswijk

4.2 VERVOLGSTAP 2: AANVRAGEN ONTHEFFING WET NATUURBESCHERMING EN MITIGERENDE MAATREGELEN

Indien uit het vervolgonderzoek vermeld onder vervolgstap 1 (paragraaf 4.1) blijkt dat elementen van zwaarder beschermde soorten worden aangetroffen binnen het projectgebied en/of de invloedssfeer van de werkzaamheden, dan zal voorafgaand aan het aantasten van beschermde elementen van die soorten een ontheffing op de Wet natuurbescherming moeten worden aangevraagd. Bij het aanvragen van een ontheffing dient een geldig wettelijk belang te worden aangedragen. Daarnaast dient een alternatievenafweging te worden opgesteld waarin wordt onderbouwd dat er geen alternatieven bestaan die hetzelfde doel bereiken maar waarbij de beschermde elementen van de soorten waarvoor ontheffing wordt aangevraagd behouden kunnen blijven. De ontheffing dient te worden aangevraagd bij Omgevingsdienst Haaglanden. Op het moment van schrijven hanteert de Omgevingsdienst Haaglanden een nieuwe procedure, waarbij ontheffingsaanvragen in eerste instantie als 'concept aanvraag' worden ingediend. Na controle op volledigheid wordt de aanvraag als 'definitieve aanvraag' beschouwd. Hierdoor hanteert de Omgevingsdienst Haaglanden momenteel een geschatte proceduretijd van 20-25 weken.

Onderdeel van het verkrijgen van een ontheffing is het nemen van mitigerende maatregelen. Indien verblijfplaatsen van vleermuizen, boomarter, steenarter, eekhoorn of beschermde nesten aanwezig zijn dienen, tijdig voorafgaand aan de werkzaamheden, tijdelijke kasten in de omgeving te worden opgehangen of andere mitigerende/compenserende maatregelen te worden getroffen. In de nieuwe situatie dienen vervolgens permanente verblijfplaatsen voor de betreffende soort te worden gerealiseerd.

4.3 VERVOLGSTAP 3: VOORKOMEN OVERTREDING OP DE WET NATUURBESCHERMING TIJDENS DE WERKZAAMHEDEN

Ook wat betreft soort(groep)en en/of elementen die niet zwaarder beschermd zijn, algemene broedvogels of soorten die mogelijk als gevolg van de werkzaamheden zullen worden aangetrokken, dient overtreding van de Wet natuurbescherming te worden voorkomen. Tabel 11 geeft weer welke maatregelen tijdens de werkzaamheden genomen moeten worden teneinde overtreding op de Wet natuurbescherming te voorkomen. Geadviseerd wordt de maatregelen op te nemen in een ecologisch werkprotocol, zodat de uitvoerders op locatie op de hoogte zijn van de te nemen maatregelen.

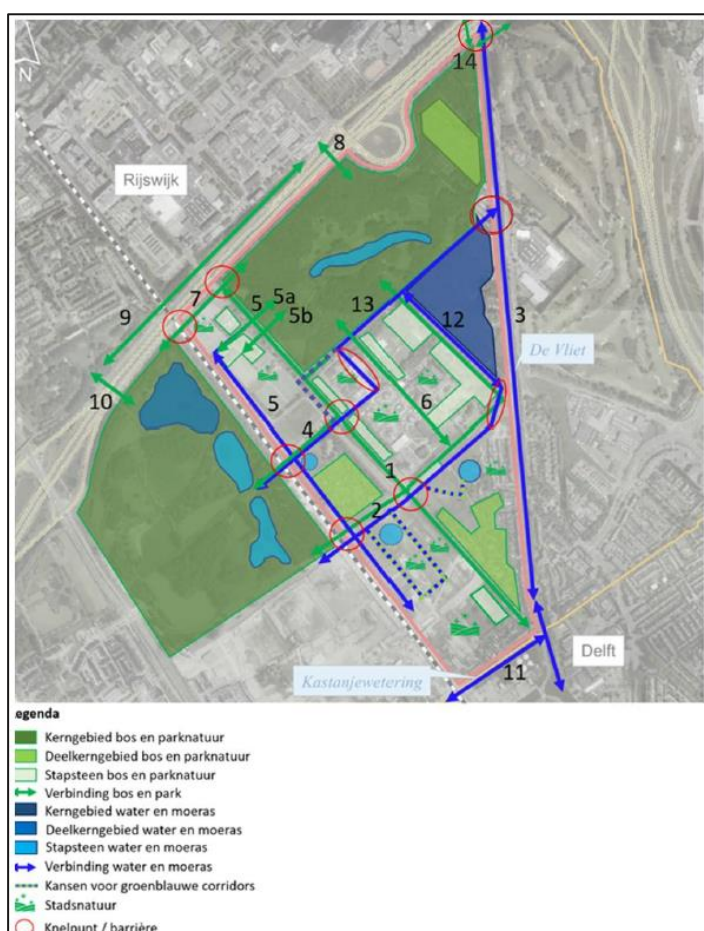
Tabel 11: Te nemen maatregelen teneinde overtreding van de Wet natuurbescherming te voorkomen, per soort(groep)..

Soort(groep)	Verwacht (V) / aangetroffen (A): locatie	Mitigerende maatregelen
Oeverzwaluw	V: aan te brengen voorbelasting	In de periode van 1 maart tot en met augustus dienen grondhopen met steile hellingen (zoals voorbelasting) in het projectgebied (of binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden) voorkomen te worden, zodat oeverzwaluwen hier niet in gaan broeden. Steile wanden dienen te worden afgevlakt of afgedekt met bijvoorbeeld wegendoek. Indien oeverzwaluwen in het projectgebied broeden dient rekening te worden gehouden met het broedseizoen en dient door een deskundig ecoloog te worden bepaald of, op welke manier en wanneer de werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd zonder overtreding van de Wet natuurbescherming.
Algemene broedvogels	A + V: in (de omgeving van) het projectgebied	Geadviseerd wordt de werkzaamheden in eerste instantie uit te voeren buiten het broedseizoen. Enkel indien tijdens een controle, uitgevoerd door een deskundig ecoloog, blijkt dat in het projectgebied en de directe omgeving geen broedende vogels of nesten aanwezig zijn, kunnen werkzaamheden binnen het broedseizoen worden

		uitgevoerd. Het broedseizoen loopt globaal van maart tot en met augustus. De daadwerkelijke periode is afhankelijk van weersinvloeden en vogelsoorten die in het projectgebied worden verwacht. De duur van het broedseizoen dient te worden bepaald door een deskundig ecooloog. Indien algemene broedvogels in het projectgebied broeden dient rekening te worden gehouden met het broedseizoen en dient door een deskundig ecooloog te worden bepaald of, op welke manier en wanneer de werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd zonder overtreding van de Wet natuurbescherming.
Algemene en vrijgestelde grondgebonden zoogdieren, amfibieën en vissen	A + V: in (de omgeving van) het projectgebied	Gedurende de werkzaamheden dient voldoende zorg in acht te worden genomen voor alle in het wild voorkomende flora en fauna. Aanwezige dieren moeten voldoende tijd krijgen om te kunnen vluchten. Lichtverstoring van vleermuizen in de nacht dient te worden voorkomen. Bij het dempen van watergangen dienen aanwezige amfibieën, vissen en zoetwatermosselen te worden afgevangen, onder begeleiding van een deskundig ecooloog. Indien men onverwachts strikt beschermde soorten aantreft dient direct een deskundig ecooloog te worden geraadpleegd om af te stemmen of, op welke manier en wanneer de werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd zonder overtreding van de Wet natuurbescherming. Bij twijfel over de aanwezigheid van een strikt beschermde soort wordt geadviseerd altijd de hulp van een deskundige in te schakelen.

4.4 BIODIVERSITEIT

Door de geplande ontwikkeling van een deel van het projectgebied ontstaan mogelijkheden om de biodiversiteit (soortenrijkdom aan planten en dieren) in het projectgebied te vergroten. Een grotere biodiversiteit is goed voor mens, dier en plant. Door Tauw is in 2021 reeds een ecologische structuurvisie opgesteld voor de Driehoek Pasgeld te Rijswijk (kenmerk: 1280028, d.d. 30-04-2021). Dit visiedocument geeft op hoofdlijnen inzicht in de actuele en potentiële natuurwaarden van het gebied, alsook de ecologische samenhang die nodig wordt geacht om een duurzame staat van instandhouding van deze waarden te garanderen. Om de ecologische structuur in één oogopslag weer te geven is een ecologische structuurkaart opgesteld (zie afbeelding 17).

Afbeelding 17: ecologische structuurkaart voor Pasgeld. Bron: Tauw

Geadviseerd wordt om de structuurvisie van Tauw te verrijken met specifieke conclusies van onderhavige gebiedsbrede ecologische quickscan én van het gebiedsbrede onderzoek naar ransuil en watervleermuis dat gedurende 2022 wordt uitgevoerd. Hierdoor kunnen knelpunten met betrekking tot ecologie en de Wet natuurbescherming vroegtijdig in kaart gebracht worden. Ook kan in grote lijnen bepaald worden welke gebieden minimaal behouden moeten blijven om de (beschermde) natuur te behouden, welke maatregelen getroffen kunnen worden om deze natuurwaarden te versterken en wordt inzichtelijk waar mogelijkheden zijn voor woningbouw.

REFERENTIELIJST

- Bij12 (2017) Kennisdocument Buizerd.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Gewone dwergvleermuis.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Gewone grootoorvleermuis.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Gierzwaluw.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Huismus.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Rugstreeppad.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Ruige dwergvleermuis.
- Bij12 (2017) Kennisdocument Watervleermuis
- Broekmeyer, M.E.A. (redactie), (2006). *Effectenindicator Natura 2000-gebieden; achtergronden en verantwoording ecologische randvoorwaarden en storende factoren**. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1375. *Ook de aanvullingen uit 2008, 2009 en 2014 zijn geraadpleegd.
- De Vlinderstichting. *Libellennet; alles over libellen*. <http://www.libellennet.nl/>
- De Vlinderstichting. *Vlindernet; alles over vlinders*. <http://www.vlindernet.nl/>
- Diepenbeek, A. van (1999). *Veldgids Diersporen. Sporen van gewervelde landdieren*. Uitgeverij KNNV.
- Econsultancy, *quickscan Wet natuurbescherming Lange Kleiweg 106 te Rijswijk*. Rapportnummer: 13573.001; d.d.12 oktober 2020.
- Lange, R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, *Zoogdieren van West-Europa*. 2^e druk 2003 VZZ. Uitgeverij KNNV.
- Lenders, H.J.R., C.C.H. Marijnissen en R.P.W.H. Felix (1993). *Waarnemen en herkennen van Amfibieën en Reptielen in het veld*. 4^e geheel herziene druk. RAVON.
- Meijden, R. van der (2004). *Heukels' Flora van Nederland*. 23^e druk. Uitgeverij Wolters-Noordhoff.
- Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (2011) *Soortenstandaard Gewone dwergvleermuis - Pipistrellus pipistrellus*.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (1979). *Vogelrichtlijn. 79/409/EEG*.
- Natuur-Wetenschappelijk Centrum, *quickscan flora en fauna Pasgeld te Rijswijk*. Rapportnummer: W1502/P18-115; d.d. november 2018.
- Natuur-Wetenschappelijk Centrum, *aanvullend onderzoek rugstreeppad Pasgeld te Rijswijk*. Rapportnummer: P18-118/W1527, d.d. oktober 2018.
- Nederlandse vereniging voor libellenstudie (2002). *Atlas van de Nederlandse libellen – Nederlandse fauna 4*. KNNV, EIS.
- Nationale Databank Flora en Fauna (2016), *NDFF Uitvoerportaal*.
- Nie, H.W. de (1996). *Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen*.
- Provincie Zuid-Holland (2016). *Besluit van Provinciale Staten van Zuid-Holland van 9 november 2016, tot vaststelling van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland, met nummer 6949*
- Provincie Zuid-Holland (2016), *Interactieve atlassen en kaarten*. <https://www.zuid-holland.nl/overons/feiten-cijfers/interactieve/>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. *AERIUS Calculator*
- Rijksoverheid (2012). Versie 0.4. *Memorie van toelichting bij het voorstel van wet met regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming)*
- Rijksoverheid (2016). *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Stb-2016-34 ISSN 0920 – 2064 's-Gravenhage 2016. Wet van 16 december 2015, houdende regels ter bescherming van de Natuur (Wet natuurbescherming)*.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland. <https://www.sovon.nl/>
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2018. *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, winter vogels en 40 jaar verandering*. Tweede druk, Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland (2005). *Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels*. Tirion Uitgevers
- Stichting Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland (RAVON). <http://www.ravon.nl/>
- Stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna (VOFF). *Waarnemingen van flora en fauna*. <https://www.telmeel.nl/?c=portal&m=telmeel>
- VanderHelm Milieubeheer B.V., *ecologische quickscan Pasgeld te Rijswijk*, kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017.
- VanderHelm Milieubeheer B.V., *ecologische quickscan 'T Haantje & Slon*, kenmerk: 20170370, d.d. 23-06-2017.
- VanderHelm Milieubeheer B.V., *soortgericht onderzoek naar vleermuizen, eikelmuis en vogels met een jaarrond beschermd nest Pasgeld te Rijswijk*, kenmerk: 20170361, d.d. 07-12-2017.
- VanderHelm Milieubeheer B.V., *actualisatie ecologische quickscan Pasgeld en de Schoffel te Rijswijk*,

kenmerk: RYRY20201272, d.d. 11-12-2020.

- VanderHelm Milieubeheer B.V., *soortgericht onderzoek naar vleermuizen, vogels en eikelmuis volkstuinencomplex de Schoffel te Rijswijk*, kenmerk: RYRY20201272, d.d. 09-11-2021.
- VanderHelm Milieubeheer B.V., *memo & onderzoek roestplaatsen van de ransuil ter plaatse van de Schoffel te Rijswijk*, kenmerk RYRY20211141, d.d. 14-12-2021.
- VanderHelm Milieubeheer B.V., *ecologische quickscan Pasgeld-West te Rijswijk*, kenmerk: RYRY20211036.d.d. 21-09-2021.
- Zoogdierverseniging. Zoogdieratlas. <http://www.zoogdierverseniging.nl/zoogdieratlas>

BIJLAGE 1 KWALITEITSBORGING EN VERANTWOORDING

DESKUNDIGHEID

De uitvoerend ecologen voldoen aan ten minste één van de door het Ministerie van Economische Zaken genoemde voorwaarden en zijn daarmee gekwalificeerd als deskundige. Deze voorwaarden zijn vermeld in Box 6.

Box 6: Voorwaarden voor deskundigheid, Ministerie van Economische Zaken.

Het Ministerie verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dienen te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Wet natuurbescherming, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals de Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied); en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of soortenbescherming.

VOLLEDIGHEID ONDERZOEK

De ecologische quickscan betreft een onderzoek naar onder andere de (mogelijk) aanwezige beschermde flora en fauna in en nabij het projectgebied. Het onderzoek is gebaseerd op een bureaustudie en een éénmalig veldbezoek. Voor een volledige inventarisatie van alle aanwezige flora en fauna ter plaatse van het projectgebied dient een soortgericht onderzoek te worden uitgevoerd wat veelal gebonden is aan bepaalde perioden in het jaar.

Uit een soortgericht onderzoek kan naar voren komen dat beschermde soorten aanwezig zijn en dat daarop een negatief effect ontstaat. Mitigerende en/of compenserende maatregelen zijn dan nodig en mogelijk dient een ontheffing te worden aangevraagd om de werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Deze vervolgstappen zijn geen onderdeel van de ecologische quickscan.

KWALITEITSBORGING

VanderHelm Milieubeheer B.V. is lid van het 'Netwerk Groene Bureaus (NGB) - Brancheorganisatie voor kwaliteitsbevordering en belangenbehartiging'. De werkzaamheden die door VanderHelm Milieubeheer B.V. worden uitgevoerd, zijn gebaseerd op de door de NGB vastgestelde gedragscode.

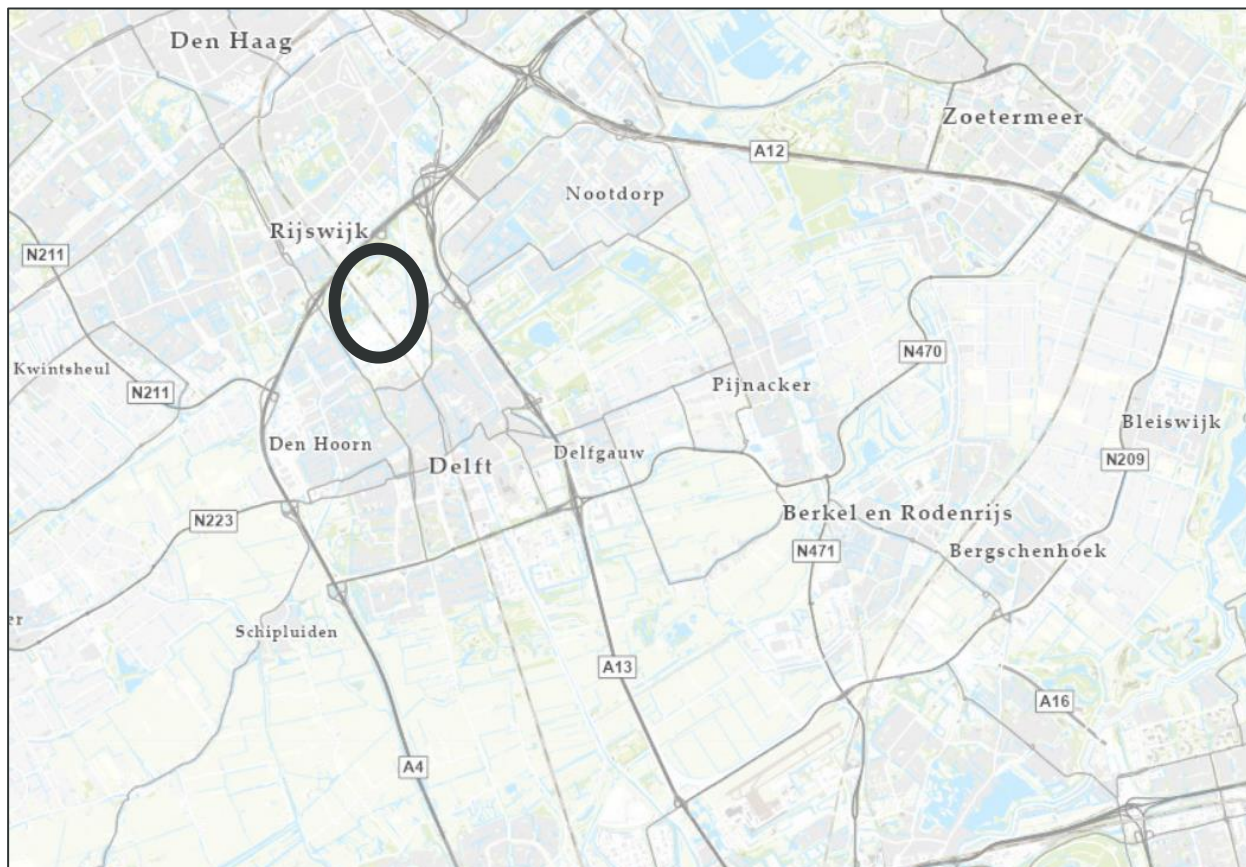
VanderHelm Milieubeheer B.V. is VCA** gecertificeerd.

Onderhavig project is uitgevoerd in overeenstemming met het kwaliteitssysteem van VanderHelm Milieubeheer B.V.

VERANTWOORDING

VanderHelm Milieubeheer B.V. is een onafhankelijk adviesbureau en verklaart hierbij geen financiële of juridische belangen te hebben bij de uitkomst van het gevoerde onderzoek.

BIJLAGE 2 REGIONALE SITUATIEKAART PROJECTGEBIED

 = Projectgebied

Bron: ESRI